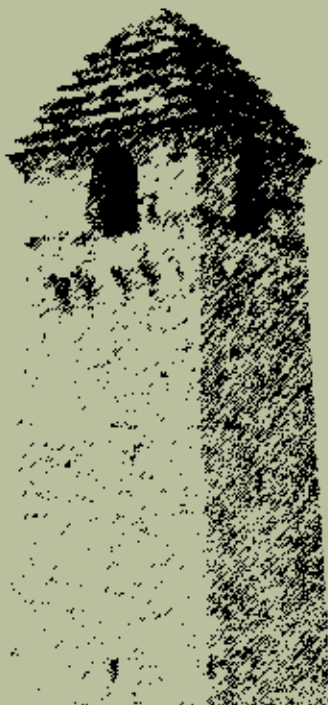

[=]

c i e m e n

El Caucas

Política i llengües

Textos per entendre una de les regions més conflictives i complexes del món.

col·lecció «naciografies», 1

NACIOGRAFIES

Número 1, 2011

Edita:

Centre Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i les Nacions (CIEMEN)
C/ Rocafort, 242 bis. 08029 Barcelona. Catalunya

Coordinació:

David Forniès

Assessorament lingüístic:

Maria Areny

Disseny i maquetació:

Ferran Royo

(c) per a cadascun dels textos:

Aureli Argemí, Francesc Serra, Júlia Cordonet, David Forniès, Demis Polandov, Paul Goble, Ivan Sukhov, Marta Ter, Jordi Barcardit, Sophie Tournon, Christian Hailer, Arnau Flórez, Vladímir Lazarev i Liudmila Pravikova

ELS POBLES DEL CAUCAS

COL·LECCIÓ NACIOGRAFIES

Número 1. Any 2011

1. BLOC INTRODUCTORI

- Una col·lecció renovada, per Aureli Argemí 11
- El Caucas, una àrea de transició, per Francesc Serra 17
- Una introducció al trencaclosques caucàsic, per Júlia Cordonet i David Fornès. 21
- Cartografia del Caucas 29
- Cronologia 31

2. BLOC POLÍTIC. EL CAUCAS DEL NORD

- Circàssia virtual, per Demis Polandov 37
- Els balkars pressionen de nou per la seva pròpia república nacional, per Paul Goble 41
- El dilema ingúix, per Ivan Sukhov 44
- Miratge de pau a Txetxènia, per Marta Ter 49
- El Daguestan evita la guerra (de moment), per Jordi Bacardit 53

3. BLOC POLÍTIC. EL CAUCAS DEL SUD

- L'error de càlcul georgià, per Jordi Bacardit. 59
- Ossètia del Sud i Abkhàzia: semblants, però diferents, per Júlia Cordonet i David Fornès. 62
- Els meskhetians deportats de Geòrgia: entre integració i repatriació, per Sophie Tournon 66
- Armènia, entre la història i el pragmatisme, per Jordi Bacardit 70
- L'Alt Karabakh, a l'ull de l'huracà, per Jordi Bacardit 73
- El nus azerbaidjanès, per Christian Hailer 76
- L'Azerbaidjan i les minories: el tortuós camí cap al reconeixement, per Arnau Flórez 80

4. BLOC LINGÜÍSTIC

- El bilingüisme al Caucas del Nord i la identitat lingüística, per Vladímir Lazarev i Liudmila Pravikova 87
- Les llengües del Caucas, o com un microcosmos està connectat amb tot el món, per David Forniès. 102

5. DOCUMENTS

- Els principis de Madrid per a la resolució del conflicte de l'Alt Karabakh 109
- Pla de pau dels sis punts. 111
- Decrets de reconeixement d'independència d'Abkhàzia i Ossètia del Sud per part de Rússia. 112

1

BLOC INTRODUCTORI

Una col·lecció renovada

Aureli Argemí, president del CIEMEN

El 1981, fa, doncs, exactament trenta anys, el CIEMEN creava una col·lecció de petits llibres titulada *Altres Nacions*. La col·lecció va tenir una vida curta. No perquè els arguments que tractava, de caràcter monogràfic, haguessin perdut interès, sinó perquè els lectors ens urgien de fer revista de notícies i anàlisis sobre temes d'actualitat. Sempre relacionats amb les “altres” nacions, és a dir, amb les nacions prohibides, no reconegudes o ignorades. El CIEMEN atengué aquesta demanda i, en veure que no podia cobrir els dos camps –el monogràfic, més atemporal, i el dels fets més immediats–, va optar per deixar aparcada l'esmentada col·lecció. Aparegué, en compensació, uns mesos més tard, la revista *Europa de les Nacions*. Una revista que, a partir del 1987, s'ha anat publicant periòdicament i que, des de fa tres anys, s'ha completat amb el diari digital *Nationalia*.

Amb el mateix esperit i objectius que donà vida a *Altres Nacions* neix o reneix la present col·lecció de llibres, publicats, per ara, virtualment. Hem reprès el camí, gràcies a les possibilitats, també econòmiques, que ens dóna l'edició digital. I també, perquè continuem opinant que les monografies són un instrument de reflexió i formació de primer ordre.

El nom de la publicació no és el mateix que tenia fa trenta anys. El canvi de nom indica, sobretot, que no es tracta d'una mera continuació, sinó d'una proposta renovada. D'una proposta renovada que vol tenir en compte que no ens hem quedat en el passat i que estem atents als canvis de circumstàncies que hi ha hagut també en el món de les nacions sense estat: en aquest període, per exemple, hi ha hagut la caiguda de l'imperi soviètic, que ha permès l'emergència de tants pobles fins aleshores sotmesos o deixats de banda; s'ha donat una millora en els reconeixements públics i privats dels drets dels pobles, si bé són aplicats només en alguns d'ells i a comptagotes... Ara ens cal fer ressò del fenomen que representa el progrés espectacular de la globalització, que va desvertebrant, si més no en la pràctica, tantes fronteres que dividien la humanitat i que està obrint esperances a tantes nacions partides a trossos.

Per més que avui la informació sobre les nacions sense estat és molt més rigorosa i plural que fa trenta anys, això no vol dir que la comprensió del que

realment són i reivindiquen hagi arribat a un nivell acceptable. Tenim enfront una balança en què el desequilibri entre els dos plats és patent. Un dels plats, el més pesant, està ple de referències sobre la vida d'aquestes nacions que, com ja denunciàvem fa trenta anys en la presentació de la col·lecció precedent, continuen sent anecdòtiques i esbiaixades, productes d'actituds tacades per la ignorància, el menyspreu o l'odi. L'altre plat conté informacions més objectives i, per tant, més properes a la realitat, però el seu pes en l'opinió pública no deixa de ser escàs. La seva presència en els grans mitjans de comunicació és feble, incapaç de contrastar, amb prou força mediàtica, les desinformacions que ens donen aquells que no es cansen de proclamar que les "altres nacions", les que han estat injustament prohibides, fan nosa; són, per principi, conflictives, enemigues de la convivència.

D'aquí la necessitat de crear iniciatives per a portar a terme una pedagogia que generi canvis de mentalitat. Una pedagogia que, d'una banda, ajudi a treure prejudicis i, de l'altra, doni suport als qui cerquen informacions fidedignes per a promoure un discurs sobre els drets inalienables de tots els pobles, el respecte dels quals constitueix la base d'una democràcia i d'una convivència compartida igualment per tothom. Es tracta d'una pedagogia que sigui capaç, també, de fer-nos entendre com, de les manipulacions, en són víctimes tots els pobles. Tant els qui, des de la seva pretesa superioritat, són instrumentalitzats per anar contra altres pobles, com els qui, considerats inferiors, s'han d'encarar als primers pobles per a exigir-los que no els impedeixin de ser lliures.

En síntesi, la renovada col·lecció, centrada en temes tractats monogràficament, intenta ser un mitjà per a poder-nos amarar de la cultura del respecte als drets de tots els éssers humans. Concretament, del respecte als pobles estudiats, al seu ser distints, enmig dels altres pobles, a la seva pròpia i intransferible dignitat.

Els pobles del Caucas

El primer volum de la nova col·lecció està dedicat als pobles del Caucas. Uns pobles que es troben a la cruïlla d'un zona del món especialment complexa, que ens suscita un viu interès, en molts aspectes.

Els pobles del Caucas se situen, en efecte, en una àrea a cavall d'Àsia i Europa, en què molts dels grans problemes que somouen la humanitat hi han fet niu. En són indicis els nombrosos moviments d'emancipació nacional que s'hi manifesten, sovint amb virulència; els xocs de civilitzacions expressades, també sovint, a través d'una multitud de llengües, cultures i confessions religioses; els

conflictes que emergeixen a causa de les explotacions dels cobejables recursos naturals conduïdes pels grans poders, de dintre i de fora, i les sofertes societats autòctones, pobres i empobrides, que no poden beneficiar-se'n com en tenen dret...

Al Caucas s'hi aplica una mena de conte que s'explica també en altres indrets més o menys semblants del món. És aquell que diu que Déu, després d'haver expulsat Adam i Eva del paradís i haver ajudat la seva descendència a repartir-se harmònicament pel planeta Terra, es va distreure i li caigué de les mans una quantitat tan gran de persones, llengües, cultures... que després d'haver-se dispersat desordenadament per terra acabà convertint-se en un embolic que ningú no ha estat mai capaç de comprendre ni desfer. La realitat és que per la geografia, per la història, pel constant anar i venir de tants pobles que configuren la història del Caucas, podríem comparar el conjunt del territori que porta aquest nom –el nom d'un dels descendents directes de Noè– a una esponja. A una esponja que ha absorbit gent vinguda de tot arreu, que l'ha deixada passar o que l'ha retinguda. En un vaivé de segles i segles que es perden en l'antigor més pregona.

Ja els grecs contemplaven aquest aiguabarreig com un signe de vitalitat abundosa, com l'exponent d'un dels pilars que sostenen el món, plantat al lloc on Zeus havia encadenat Prometeu, símbol entre altres coses del benefactor per excel·lència, sacrificat per a expandir els béns que més convenen als humans. Uns béns que descendien de les altes muntanyes i pujaven de les profundes valls que formen el paisatge del Caucas, dels camins que han traçat pobles nòmades i pobles que s'han estabilitzat, del néixer i morir d'un reguitzell de llengües i cultures diverses, d'encontres i desencontres de tota mena, amb vides religioses dependents d'un ampli ventall de creences, i amb la presència successiva d'imperis dominadors i lluites d'alliberament nacional...

Tot això és el Caucas, el d'ahir i el d'avui. Actualment encara, amb uns pobles que són sobirans, amb els estats propis, aconseguits a dures penes; d'altres que lluiten per la seva emancipació, amb armes o sense; alguns que no són ni reconeguts, però que es mouen com si ho fossin; d'altres que han de sobreviure supeditats als interessos dels veïns o a la mercè de petits Estats o de grans potències els dirigents dels quals es comporten com a tirans, disposats a fer allò que volen dels seus presumptes esclaus.

Si féssim una fotografia panoràmica del Caucas, hi veuríem uns paisatges curulls de matisos, de colors, de llums i ombres; uns paisatges sorprenents, meravellousos, d'uns atractius incomparables i misteriosos. Ja per la seva ubicació,

entre la mar Negra i la mar Càspia, entre serralades ingents, que tenen una de les seves corones emblemàtiques en el mont Ararat, on, segons llegendes antigues, es troben les restes de l'arca de Noè. Unes serralades que es deixen caure per sotallades exuberants d'una vegetació tan variada que va des de tota classe d'avets, pins i roures en estat salvatge als conreus de fruites, verdures i vinyes de tipus mediterrani.

Tanmateix, allò de més característic del Caucas, com apuntava al començament amb el conte de la distracció divina, és la seva pluralitat lingüística i cultural, un autèntic mosaic fet de peces relativament petites (en el conjunt del Caucas hi habiten uns trenta milions de persones); amb una remarcable proliferació de llengües (entre seixanta i setanta, segons com es cataloguin), algunes de ben consolidades i orgullosos dels propis alfabet; amb una opulència cultural que s'expressa sovint a través de creences religioses força diverses (cristians ortodoxos –amb divisions internes notables–, musulmans –també dividits–, jueus, restes de religions ancestrals...).

A més de la importància cabdal que, per al patrimoni de la humanitat, té tota aquesta riquesa humana i de la natura, molts analistes coincideixen a opinar que, en aquesta part del planeta, es juga un futur que s'estén més enllà de les reduïdes problemàtiques que experimenta el Caucas. Perquè el Caucas és una zona envejada pels dirigents de la Federació Russa, de la Unió Europea, dels Estats Units d'Amèrica, dels Estats islamitzats, de Turquia... Cal prestar-hi atenció i és necessari, igualment, que les aportacions humanes dels pobles caucàsics siguin un estímul perquè tots els pobles siguin respectats pel que són i, abans, coneguts i reconeguts.

Aquest és, en tot cas, l'objectiu del present llibre –i dels que vindran–, escrit per especialistes que cooperen, pedagògicament, a superar tanta ignorància sobre determinats pobles i analitzen, amb rigor, tot allò d'alliçonador que ens ofereixen els pobles del Caucas.

El Caucas, una àrea de transició

Francesc Serra i Massansalvador, professor de Relacions Internacionals (Universitat Autònoma de Barcelona)

En general entenem el Caucas com aquella regió al voltant de la serralada del Caucas que fa de partió entre Europa i Àsia i, al mateix temps, uneix la mar Negra amb la mar Càspia. Això confereix a la regió un caràcter estratègic especial, a cavall entre dos continents i en l'encreuament històric d'algunes de les civilitzacions més influents del món, entre l'Orient Mitjà i Pèrsia al sud, Àsia central a l'est, l'estepa russa al nord, i Anatòlia a l'oest. El resultat és la presència a la zona d'una forta barreja cultural, amb presència i influències d'algunes grans cultures mil·lenàries, mentre que els diferents esdeveniments històrics han portat a la formació de noves entitats nacionals que han convertit la regió en una de les més complexes del món des del punt de vista de la varietat humana i cultural.

Aquesta posició estratègica tradicional es manté a l'actualitat, en què el Caucas continua sent una àrea en disputa entre la influència de diverses potències. Després de la dissolució de l'URSS, el 1991, Rússia hi va mantenir una forta presència política i fins i tot militar. No només els països de la regió van continuar dins de la Comunitat d'Estats Independents (CEI), organització liderada per Moscou; l'exèrcit rus, a més, hi va intervenir durament en dues ocasions (1994 i 1999) per restablir el control sobre Txetxènia i la resta de la regió. L'intervencionisme de Rússia a la regió queda més manifest amb la presència de tropes russes «d'interposició» als conflictes de l'Alt Karabakh, Abkhàzia i Ossètia del Sud. Aquestes tropes han servit al Kremlin com a instrument de pressió política sobre els altres països del Caucas; la tensió que ha produït aquesta situació té el màxim exponent en l'enfrontament entre Geòrgia i les tropes russes d'agost de 2008, que es va traduir en un increment de la tensió regional i la sortida de Geòrgia de la CEI.

D'altra banda, el Caucas té una importància estratègica internacional, en ser una regió de pas privilegiat d'hidrocarburs des d'Àsia central i el Caspi cap a Europa occidental. Des de 2005, l'oleoducte Bakú-Tblisi-Ceyhan (BTC) representa una alternativa a la dependència europea de les vies d'abastament energètic per Rússia, per la qual cosa ha comportat un escenari d'enfronta-

ment entre Rússia i Occident. Aquesta via caucàsica també és la ruta de pas del gasoducte Nabucco, que pretén portar gas natural des d'Àsia central fins a Anatòlia i d'allí a la Unió Europea. Totes aquestes rutes energètiques han dibuixat un mapa geoestratègic a la regió: si l'oleoducte BTC ha lligat políticament Geòrgia i l'Azerbaidjan als interessos occidentals, el projecte del gasoducte Nabucco està influïent els governs d'Àsia central perquè es desvinculin de la influència de Rússia.

Des del punt de vista polític i geogràfic, la regió es pot dividir en dues grans àrees: el Caucas septentrional, en territori europeu, pertany a la Federació Russa. Dins d'aquesta gran regió podem distingir la part al peu de les muntanyes del Caucas, on romanen fortes minories ètniques de grups influïts pel poble rus, però no assimilats al poble rus. Es tracta de pobles que, en general, són de llengua caucàsica o turquesa i de religió islàmica, sovint barrejada amb creences ancestrals, que havien combatut durament l'expansió de Rússia a la zona. Viuen bàsicament a les repúbliques autònomes, d'oest a est, d'Adiguèsia, dels Karatxais i els Txerquessos, dels Kabardins i dels Balkars, d'Ossètia Septentrional o Alània, d'Ingúixia, de Txetxènia i del Dagestan. Més al nord d'aquestes repúbliques hi ha una àrea poblada bàsicament per russos, si bé amb importants minories ucraïneses i cosaques, entre d'altres. Es tracta dels krais (districtes) de Krasnodar i Stàvropol. Encara que aquests límits tradicionals del Caucas són en general coneguts i acceptats, i gairebé coincideixen amb la regió econòmica del Caucas Septentrional (Severo-Kavkazskii), administrativament poden variar notablement. Segons la distribució russa de districtes federals, el districte del Caucas Septentrional, creat el gener de 2010, no inclou el krai de Krasnodar ni Adiguèsia. De vegades s'inclou en aquesta regió l'óblast (regió) de Rostov i/o la república autònoma de Calmúquia, a la costa del Caspi.

Al sud de la serralada, geogràficament a Àsia, hi ha les tres repúbliques independents d'Azerbaidjan, Geòrgia i Armènia, que fins al 1991 formaven part de la Unió Soviètica. Dins de l'Azerbaidjan hi ha la república autònoma de Nakhtxivan i la regió autònoma de l'Alt Karabakh, i a Geòrgia es troben les repúbliques autònomes d'Abkhàzia i Adjària, i la regió autònoma d'Ossètia del Sud. Tanmateix, arran dels conflictes a la regió de començament dels anys noranta, agreujats en el conflicte georgià-rus de 2008, tant Abkhàzia com Ossètia del Sud estan ocupades per tropes russes i funcionen com estats independents, en algun cas amb un més que tímida reconeixement internacional. Igualment, l'Alt Karabakh, i algunes regions adjacents, des de la dissolució de l'URSS està ocupada per tropes armènies i virtualment és una part més de l'Estat armeni.

Fins al començament del segle xx la regió era un autèntic mosaic humà, en què les comunitats vivien barrejades, especialment als centres urbans, però també al medi rural; d'altra banda, en nombrosos casos, aquestes comunitats humanes no estaven definides en els termes nacionals o «ètnics» llavors estandarditzats a Europa, de manera que les poblacions s'identificaven en termes lingüístics, religiosos, tribals, clànics o geogràfics d'intensitat variable. Els esdeveniments bèl·lics del començament del segle passat, però, van contribuir a redibuixar el mapa de la regió; en primer lloc, les matances armènies a Turquia van provocar una forta concentració de refugiats d'aquest origen al Caucas. Poc després, el nou Estat soviètic va territorialitzar l'àrea, creant divisions «nacionals» que van forçar nous desplaçaments humans i concentracions de les comunitats en els «seus» territoris. Finalment, la mateixa Revolució Russa va fixar la distribució nacional a tot el seu territori, creant identitats allà on mai no havien existit (els txetxens, per exemple, o els kabardins, definits a partir de criteris lingüístics igualment creats amb criteris «científics»), mentre que es negava l'existència a d'altres, com ara els meshketians o els cosacs. El resultat és un Caucas més definit en termes identitaris i polítics, però on es perd un fort component de coexistència entre comunitats i, per què no dir-ho, de sana indefinició identitària. El procés s'ha vist accelerat a partir de la dissolució de l'URSS, amb noves «repatriacions» i la fugida de col·lectivitats provocada pels conflictes recents. Com a conseqüència, la tendència a la regió és l'homogeneïtzació, de manera que en el cas dels tres Estats independents, però també de la majoria de les regions autònomes, la immensa majoria de les poblacions es correspon amb la comunitat «titular».

El principal grup de poblacions, per la seva adscripció lingüística, són els pobles turquesos; molt vinculats als turcs d'Anatòlia, són musulmans, sunnites o, majoritàriament a l'Azerbaidjan, xiïtes. Es tracta principalment dels àzeris, però també de petits pobles dispersos al Caucas septentrional com ara els kúmxiks, els nogais, els balkars o els karatxais. Tradicionalment tenen un cert ascendent cultural a la regió.

Els pobles que parlen llengües caucàsiques són diversos i estan força dispersos per la regió. El principal és el georgià, bastant fragmentat regionalment però amb consciència de col·lectivitat i amb una llarga història com a entitat política unida. Són cristians ortodoxos, amb patriarcat propi, tot i que hi ha minories musulmanes a Adjària i altres regions. També parlen llengües caucàsiques la majoria dels pobles muntanyencs nord-caucàsics (txetxens, àvars, lesguians, tabassarans, ingúixos, abkhazos, kabardins, txerquessos, adigués, etc.).

Els armenis, concentrats a la república d'Armènia i a l'Alt Karabakh, a més de les regions frontereres de Geòrgia i de l'Azerbaidjan, han viscut una forta cohesió arran de l'arribada de milers de refugiats, sobretot de la Turquia actual, però també d'altres àrees de l'antiga URSS. Tanmateix, darrerament estan vivint una forta emigració per raons econòmiques. Els armenis són cristians orientals, de tradició monofisita, amb un patriarcat propi independent.

Diversos pobles del Caucas tenen una arrel lingüística iraniana, que probablement denota un assentament molt antic a la regió. Entre ells hi ha els ossetes, entre Rússia i Geòrgia, una part dels quals és musulmana i una altra, ortodoxa. Els ossetes són coneguts a l'àrea per ser una aliats tradicionals de la presència russa al Caucas. També parlen una llengua iraniana els tats, un interessant grup una part del qual practica la religió jueva.

Finalment, els pobles eslaus estan representats sobretot pels russos, predominants a les estepes del nord de la regió, a més de fortes comunitats ucraïneses i cosaques, i grups més reduïts de bielorusos i polonesos. Els eslaus de la regió solen ser cristians ortodoxos o de petits grups dissidents de l'ortodòxia. Les importants comunitats eslaves que hi havia en el període soviètic al sud de la serralada pràcticament han desaparegut, però la cultura russa hi manté una certa influència, que minva a causa de les tensions regionals.

La regió del Caucas ha estat testimoni de conflictes diversos i sagnants, tant interns (Txetxènia) com internacionals (Alt Karabakh) o internacionalitzats (Abkhàzia, Ossètia del Sud). Això fa que l'àrea continuï sent un lloc d'atenció essencial en les relacions internacionals i que, per desgràcia, hagi reprès el seu paper com a lloc d'enfrontament entre grans potències. Tanmateix, també ha estat, i esperem que ho torni a ser, un lloc de trobada entre comunitats, i d'entesa i convivència entre cultures en un indret particularment divers del planeta.

Una introducció al trencaclosques caucàsic

Júlia Cordonet i David Forniès, investigadors del CIEMEN

El Caucas és un territori situat entre dues mars, la Negra a occident i la Càspia a orient, creuat per una cadena muntanyosa que fa de barrera natural entre Europa i Àsia. Per la seva situació geogràfica és una terra d'encontre i de xoc, una cruïlla de cultures, de religions, de poders, de mons i de llengües. El Caucas gaudeix d'una gran diversitat d'espècies animals i vegetals així com de nombrosos recursos naturals, petroli inclòs. El seu vessant meridional va ser terra de pas d'una de les famoses rutes comercials de la seda i, en conjunt, el seu valor estratègic ha fet patir a la regió invasions i guerres constants.

Avui dia, el Caucas es troba dividit en quatre estats reconeguts per la comunitat internacional: la Federació Russa, al nord, i Geòrgia, Armènia i l'Azerbaidjan, al sud. Però les fronteres administratives no reflecteixen l'autèntica complexitat d'aquesta regió on viuen una seixantena de pobles i nacions, molts dels quals mantenen la llengua i cultura pròpies. Molts, verament reduïts en nombre i alguns, en el llindar de l'extinció.

Els conflictes que han assolat la regió des de la desintegració de l'URSS el 1991 han creat tres estats de facto que no són reconeguts pels seus estats de iure ni per la majoria de la comunitat internacional: Abkhàzia i Ossètia del Sud, dins de les fronteres de Geòrgia (reconeguts, però, per la Federació Russa i Nicaragua el 2008) i l'Alt Karabakh, dins de les fronteres de l'Azerbaidjan. Alhora, la Federació Russa s'organitza administrativament al Caucas a través de les anomenades «repúbliques nacionals», és a dir, repúbliques federades que tenen una o més nacions titulars, que no tenen per què ser les úniques d'aquell territori. Una realitat complexa que és font de tensions i de conflicte —com ho demostra la guerra entre Geòrgia i la Federació Russa l'any 2008— i que no tenen una solució fàcil, ja que les seves arrels s'enfonsen profundament en la història de la regió i en les conseqüències de les estratègies i jocs polítics dels diversos imperis que l'han dominada. És necessari citar, com a mínim, la Gran Migració de 1880, que buidà el territori de població autòctona que fugia de la invasió de l'Imperi rus (l'anomenada Guerra del Caucas), i les deportacions estalinistes que seguiren a la Segona Guerra Mundial, quan pobles sencers foren deportats a l'Àsia Central.

Les invasions i les deportacions han mogut amunt i avall pobles i nacions, i amb ells, les seves llengües i cultures. Les interrelacions entre tots els pobles que habiten avui dia el Caucas són tan extenses que, en ocasions, hi ha disputes sobre l'origen d'una dansa determinada o sobre les tradicions nacionals més arrelades. Alhora, s'han creat i estès elements comuns però de riquesa particular, com les llegendes i sagues Nart, presents a la majoria de pobles caucàsics del nord.

Amb tot, la diversitat és l'element més present a les muntanyes caucàsiques: diversitat lingüística, religiosa i cultural, però també econòmica, política i social. I el predomini d'una intensa autoidentificació de grup, nació o clan que cap dels intents de creació de l'homo sovieticus no va poder eliminar.

Llengua i identitat

Avui, a la regió caucàsica, hi conviuen 53 llengües parlades i dues de signes, sense comptar aquelles ja extintes –la més recent, l'ubikh, el 1992. Totes s'enllacen amb una cultura i tradició pròpies, fruit de les síntesis d'influències que cadascuna ha intercanviat amb les llengües i cultures veïnes o foranes amb què s'ha relacionat. Vint-i-dues d'aquestes llengües no tenen tradició escrita i, per tant, la perpetuació de la història, poesia, cant, literatura oral, llegendes, costums, manera d'entendre el món..., en definitiva, de l'ànima dels pobles que les parlen, depèn de la supervivència de la paraula. I aquesta supervivència no està gens garantida. L'Atlas de la Unesco de les llengües amenaçades del món en certifica la desastrosa situació: de 52 llengües presents al Caucas, només cinc no s'hi esmenten i, per tant, són considerades fora de perill¹. Entre les que presenten una millor salut pel que fa al seu ús social al Caucas del Nord es poden citar el txetxè, l'ingúix, el kabardí i les principals llengües del Daguestan².

La particularitat lingüística del Caucas va més enllà de l'abundància de llengües i (des)equilibris sociolingüístics: s'ha de comptar el valor de la seva originalitat. El Caucas ha generat tres famílies lingüístiques pròpies, independents entre sí, de les quals existeixen 37 llengües: la família caucàsica meridional o kartveliana, la família caucàsica nord-occidental o abkhazoadigué i la família caucàsica nord-oriental o nakhodaguestànica. Les altres 15 llengües que hi

1 UNESCO Interactive Atlas of the World's Languages in Danger: <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00206> [Consulta: 31 de març de 2010]

2 Per a aquesta qüestió, és molt útil consultar Lazarev, Vladimir i Pravikova, Ludmila. «The North Caucasus Bilingualism and Language Identity». A: Proceedings of the 4th International Symposium on Bilingualism. Somerville (Massachusetts): Cascadilla Press, 2005; p. 1309-1327. En aquest número de Focus CIEMEN us n'ofereix un extracte.

conviuen són indoeuropees o altaiques i el seu arrelament és producte dels vaivens de la història, tot i que moltes han evolucionat a la regió i en són autòctones.

En un context així, és comprensible la dificultat d'abordar la qüestió identitària al Caucas. No és tan sols que cada persona se senti lligada al seu poble o nació, en contrast amb una identificació estatal (txetxens per contra de russos; abkhazos per contra de georgians...), com passa a tantes nacions sense estat del món. És que els vincles familiars i clànics s'hi conserven extraordinàriament forts. Només les disputes entre clans, per exemple, permeten explicar algunes de les violències actuals dins de territoris com Ingúixia o el Daguestan. A la major part del Caucas, les identitats i les lleialtats són múltiples, se superposen unes sobre altres i a cada indret ho fan de manera diferent.

El pes de la història

En la configuració d'aquest trencaclosques no han estat pas aliens processos històrics com les migracions i invasions successives, que han acabat afaïçonant una terra que és, tota sola, com un petit continent. Els interessos i jocs polítics dels diversos imperis que hi han intervingut al llarg dels segles hi han deixat com a herència les seves civilitzacions, però també greuges històrics.

Si ens referim al Caucas del Nord, que pertany a Rússia, podem fer-ne una anàlisi succinta dividint-lo en tres sectors: el Caucas nord-occidental, el Caucas nord-central i el Caucas nord-oriental³.

El nord-occidental, tradicionalment, mantenia llaços amb l'Imperi otomà i donava l'esquena a Rússia. El 1864, després de quasi cinquanta anys de guerra, l'Imperi rus, amb l'ajuda dels cosacs, va expulsar el 80% de la població autòctona, episodi conegut com la Gran Migració, que va ser l'inici de la diàspora de molts dels pobles de l'àrea cap a l'Imperi otomà i més enllà. Els circassians que no van marxar van quedar repartits en territoris que avui són tres repúbliques diferents i se'ls va considerar tres pobles distints: adigués, txerquessos i kabardins. Els turcs de les muntanyes van ser dividits entre karatxais i balkars, tot i que la seva proximitat al Caucas nord-central els feia veure Moscou amb més bons ulls. Un altre poble de la zona, l'abazí, va quedar molt debilitat i avui dia no és nació titular de cap unitat administrativa. La seva proximitat amb els abkhazos fa que molts es traslladin al sud. El Caucas nord-occidental és la zona

3 Seguim l'esquema de Colarusso, J. «Peoples of the Caucasus». A: Encyclopedia of Cultures and Daily Life. Pepper Pike (Ohio): Eastword Publications, 1997.

on s'ha arribat a equilibris polítics més estables, en bona mesura pel fet que hi ha menys ètnies i el pes demogràfic dels russos i cosacs és més alt.

El Caucas nord-central tendia a buscar ajut en Rússia davant les invasions dels tàtars de Crimea i les aliances amb l'Imperi rus van ser anteriors a les de la resta de territoris caucàsics. Ossètia, per exemple, va establir-hi les primeres aliances polítiques el 1796⁴. Kabardins i balkars també poden ser considerats part del Caucas nord-central i, de fet, una princesa kabardina es va casar amb Ivan el Terrible el 1561, però els seus llaços amb els pobles més occidentals i el fet que siguin musulmans —els ossetes són majoritàriament cristians ortodoxos— podria explicar per què Rússia no els sol tractar com a aliats.

El Caucas nord-oriental —la regió en la qual aquest dossier posa especial atenció a través de tres articles específics— és molt més complex. Tradicionalment, la zona s'emmirallava en les civilitzacions de l'Orient Mitjà i considerava Rússia com enemiga. L'annexió russa va topiar amb una forta resistència, liderada pel famós imam Xamil, i no va ser fins al 1859 que l'Imperi no va aconseguir dominar-la. Sembla que l'esperit de resistència no va abandonar-la mai. Els ingúixos i els txetxens, històricament emparentats, estan avui dividits en dues repúbliques. El Daguestan, la república més complexa del Caucas, consta de més de trenta grups ètnics i lingüístics.

L'Imperi rus, i després l'URSS, van utilitzar la diversitat interna i l'existència de greuges històrics entre els diversos pobles del Caucas per imposar-hi els seus interessos. L'annexió russa al final del segle XIX va implicar un intent de russificació de la regió, que es va dur a terme mitjançant la repressió. La Revolució Russa i la guerra civil que la va seguir van permetre el sorgiment de moviments d'alliberament nacional al Caucas i, fins i tot, la proclamació, el 1917, de la República de la Muntanya⁵. Als anys 1920, la política del lliure desenvolupament dels pobles va dur a una explosió cultural, amb l'estandardització de moltes llengües i la profusió de publicacions. Aquest floriment va ser breu i el van seguir les purgues i repressions dels anys 1930. Entre 1943 i 1944, Stalin va ordenar la deportació a l'Àsia Central dels karatxais, els balkars, els nogais, els ingúixos i els txetxens, acusats falsament de col·laborar amb les forces invasores alemanyes. Les terres d'aquests pobles van ser cedides a les repúbliques veïnes. No se'ls va permetre tornar fins al 1957. Des de llavors, hi ha disputes territorials entre la majoria dels pobles caucàsics.

⁴ Colarusso, op. cit.

⁵ La República de la Muntanya abastava les terres de les actuals repúbliques de Txetxènia, Ingúixia, Ossètia del Nord, Kabardino-Balkària i Karatxai-Txerquèssia, així com part del territori de Stàvropol. Es va declarar independent de Rússia el 1917. El 1920 fou ocupada pels bolxevics i annexionada a la Unió Soviètica.

Fronteres qüestionades

El canvi constant de fronteres és precisament un dels factors que ajuda a entendre la inestabilitat política al nord de la serralada. En citarem dos casos. Les repúbliques de Karatxai-Txerquèssia i de Kabardino-Balkària s'han vist unides, dissoltes, tornades a unir —i els seus pobles, fins i tot, deportats— en diverses ocasions entre 1922 i 1957. La peculiaritat és que, del punt de vista ètnic, txerquessos i kabardins són circassians, mentre que karatxais i balkars són dos pobles turquesos estretament relacionats. La lògica de les unitats ètniques sobre la qual —en teoria— es bastia l'edifici administratiu soviètic hauria recomanat la creació d'una sola república de Circàssia i una altra de Karatxai-Balkària, però els dirigents moscovites es van estimar més dividir-los. Avui, els qui van quedar en minoria —balkars i txerquessos— encara reclamen, sense èxit, una república pròpia.

Un altre cas, violent. Fins al 1944, el districte de Prigorodni, ara a Ossètia del Nord, formava part d'Ingúixia. Els ingúixos hi eren majoria, però en ser deportats per Stalin, el dictador va decidir d'atorgar el districte a Ossètia. Més endavant, als ingúixos se'ls va permetre tornar de l'exili, però Prigorodni mai va ser retornat a Ingúixia. El 1992 va esclatar un conflicte armat entre ingúixos i ossetes pel seu control. El resultat, 650 morts i el manteniment de l'estatu quo de Stalin.

En tots dos casos —i se'n poden citar més: zones txetxenes al Daguestan, una vall georgiana dins d'Ossètia del Nord, pobles daguestànics a cavall entre el Daguestan i l'Azerbaidjan...—, les fronteres van quedar fixades definitivament amb la caiguda de la Unió Soviètica el 1991, com totes les altres —amb l'excepció d'Ingúixia, que va separar-se de Txetxènia. La tesi oficial russa és que l'estabilitat recomana no tocar fronteres i que a la regió hi ha problemes força més greus que aquest —i en això tenen raó les autoritats; altra cosa és què fan per solucionar-ho. Però, en aquest cas, els fets han acabat negant els postulats teòrics: al nord del Caucas no es poden tocar llindars entre repúbliques perquè això obriria la caps de Pandora, però al sud, a Geòrgia, Moscou pot reconèixer les independències d'Abkhàzia i Ossètia del Sud, i això no li planteja cap problema. Mentrestant, pobles com els abazins (Karatxai-Txerquèssia) o els nogais (Txetxènia, Daguestan, territori de Stàvropol) esperen, sense èxit fins ara, que se'ls permeti crear almenys un districte autònom que doni expressió política a la seva identitat.

Atur, pobresa, violència

Dèiem tot just abans que, actualment, el Caucas del Nord viu problemes bastant més apressants que el de les delimitacions frontereres. La situació econòmica n'és un dels principals. Les repúbliques caucàsiques presenten alguns dels pitjors indicadors de tota la Federació Russa. Un exemple: entre 1999 i 2006, Ingúixia va ser l'única unitat federal on el creixement industrial va ser continuadament negatiu. Un altre: el 2008, es calculava que l'atur a Txetxènia atenyia el 80% de la població activa. Encara un més: l'Organització de les Nacions Unides per a l'Alimentació i l'Agricultura (FAO) diu que el 80% de la població del Caucas del Nord viu per sota del llindar de la pobresa estatal.

Si l'economia és un dels grans maldecaps per a bona part de la població caucàsica, la violència n'és un altre. Violència de grups armats rebels, però també de les pròpies autoritats de les repúbliques. Violència que afecta els ciutadans, a voltes atrapats entre dos focs, però també les forces de seguretat russes. Les dades de Memorial, una de les entitats russes més destacades pel que fa a la denúncia de les violacions dels drets humans al Caucas, assenyalen que les forces russes van perdre 163 homes al Caucas del Nord només durant l'estiu i la tardor de 2008; l'any 2009, fins al principi de maig, n'havien mort 68 més⁶, i les coses encara van empitjorar més durant els mesos d'estiu, quan en van morir uns altres 152⁷.

Aquestes baixes s'estan produint sobretot al Caucas nord-oriental, però no exclusivament. Una república com Kabardino-Balkària, pacífica durant la darrera dècada del segle passat, ha vist augmentar el grau d'inseguretat al seu territori. El punt d'inflexió va ser l'atac que un grup de rebels islamistes va protagonitzar, l'octubre de 2005, contra la capital de la república, Nàltxik, durant el qual van morir 35 policies i 92 assaltants. Per què la violència s'ha traslladat des del seu feu tradicional txetxè cap a la zona occidental del Caucas?

Una de les respostes la trobem en el canvi de mentalitat que, entre el 1998 i el 2007, té lloc en tot un sector de la resistència txetxena. Si, el 1991, Djòkhar Dudàiev⁸ pretenia bastir un estat independent, txetxè i laic, al cap d'una

6 Memorial Human Rights Center. The situation in the conflict zone of the North Caucasus. October 2008-May 2009. Moscou, 2009. Disponible a <http://www.memo.ru/2009/05/29/2905094.htm> [Consulta: 31 de març de 2010]

7 Memorial Human Rights Center. The situation in the conflict zone of the North Caucasus. June 2009-October 2009. Moscou, 2009. Disponible a <http://www.memo.ru/2009/11/17/1711092.htm> [Consulta: 31 de març de 2010]

8 Líder txetxè que va proclamar la independència de Txetxènia el 1991 i que en fou el primer president democràticament escollit.

dècada les coses han canviat. La classe dirigent txetxena adopta cada cop més clarament un discurs islamista –ha introduït la xaria a Txetxènia el 1998– i es radicalitza: els vells líders nascuts i crescuts en època soviètica –com Dudàiev– donen pas a una generació jove, seguidora de les tesis de Xamil Bassàiev, qui propugna una lluita d'inspiració islamista que és abraçada per Abdul-Khalim Sadulàiev i Dokka Umàrov, líders de la resistència txetxena. Sadulàiev, el 2005, crea el Front Caucàsic, una eina de coordinació dels diversos grupuscles rebels islamistes (o jamaat, en la terminologia usada a la zona) que han anat apareixent al Caucas del Nord –i aquí s'inscriu, per exemple, l'atac de Nàltxik. Umàrov, successor de Sadulàiev, fa el pas definitiu el 2007 en declarar el naixement de l'emirat del Caucas, un estat autoproclamat que hauria d'abastar tot el Caucas septentrional des de Karatxai-Txerquèssia fins al Daguestan.

És molt difícil calcular quants militants té el Front Caucàsic. L'historiador i analista txetxè Mairbek Vaxagàiev diu que, només a Txetxènia, deuen ser entre 1.000 i 1.500, i a Ingúixia, més de 1.000⁹. El març de 2008, fonts oficials russes afirmaven que el nombre de rebels a tot el Caucas del Nord era de 400 o 500. Sigui com sigui, el que sembla cert és que centenars de joves es veuen atrets a les files insurgents, i tant la manca de perspectives econòmiques (pobresa, atur) com la violència i la impunitat de les autoritats oficials hi tenen força a veure. Memorial no ha deixat de denunciar les atrocitats (assassinats, desaparicions, crema de cases, revenges) del president txetxè prorús Ramzan Kadírov i del seu (fins l'any passat) homòleg ingúix, Murat Ziàzikov. En un comunicat publicat el 2009, Memorial alertava del perill de desestabilització al veí Daguestan, i no tan sols perquè els grups armats islamistes també siguin actius a l'oest d'aquesta república. Si, fins ara, la república ha mantingut un equilibri precari entre les diverses ètnies que la componen (vegeu l'article d'aquest dossier que en parla), l'entitat considera que «la lluita per la influència entre grups clànics» suposa una «amença encara més gran» que la dels rebels armats. El sistema clànic, diu Memorial, «genera corrupció», deixa la gent «sense esperances per a una vida digna» i acaba provocant «assassinats polítics». Endemés, el clanisme, com a sistema tancat, fa que part de la gent consideri que una forma de trencar-lo és unir-se a la lluita per un estat islàmic.

Si al Daguestan l'estabilitat penja d'un fil, a Ingúixia fa temps que es va trencar, i la substitució al capdavant de la república del molt qüestionat Ziàzikov

9 Les cites a Mairbek Vaxagàiev que conté aquest article provenen de la conferència que l'historiador va oferir al Pati Manning de Barcelona el 27 de març de 2009, en el marc de la jornada Conflictes i Justícia al Caucas del Nord, organitzada per la Lliga dels Drets dels Pobles.

per Iunus-bek Ievkúrov, l'octubre de 2008, no ho ha resolt. L'article sobre la situació a Ingúixia que us presentem en aquest número tracta sobre les perspectives que es van obrir amb l'arribada al poder de Ievkúrov. Si, durant els primers mesos, semblava que el nou líder reestablia ponts amb l'oposició, mirava de reduir les tensions entre els diversos clans locals i prenia el bon camí per controlar les violacions comeses per les pròpies forces estatals, la realitat és que durant el 2009 la violència s'ha mantingut alta. Un dels punts àlgids d'aquesta situació va produir-se el 22 de juny, quan el propi Ievkúrov va ser víctima d'un atac amb cotxe bomba que el va deixar molt malferit. Ievkúrov es va recuperar per ser testimoni de la mort per part dels serveis especials russos d'un dels líders rebels islamistes a Ingúixia, Saïd Buriatski, al principi del mes de març de 2010¹⁰.

La zona meridional

La zona meridional del Caucas, a diferència de la septentrional –tota ella part de la Federació Russa–, està dividida entre tres repúbliques sobiranes i reconegudes internacionalment –Geòrgia, Armènia i l'Azerbaidjan– i tres repúbliques independents de facto però no reconegudes majoritàriament –Abkhàzia, Ossètia del Sud i l'Alt Karabakh. Curiosament, la diversitat nacional al sud del Caucas és molt més petita que al nord, però això no ha impedit que la zona meridional hagi acabat més dividida políticament. Això s'explica, és clar, perquè els tres Estats sobirans actuals eren repúbliques dins de la Unió Soviètica que no estaven incloses dins de Rússia. I, evidentment, la major feblesa dels Estats georgià i azerbaidjanès –en comparació amb la fortalesa del rus– ha afavorit l'aparició d'altres realitats polítiques.

El Caucas del Sud ha estat un dels escenaris on els poders regionals i globals han anat jugant la seva particular partida de control polític i econòmic mundial durant la darrera dècada del segle passat i la primera d'aquest. Geòrgia, abocada a una mar Negra la ribera occidental de la qual ja forma part de la Unió Europea, ha apostat fortament per la integració europea i atlàntica des que el seu president, Mikheïl Saakaixvili, va arribar al poder l'any 2004¹¹. Per contra, Armènia s'ha convertit en el principal aliat regional de Rússia –amb

10 «Rebel Ideologist Killed After Filming Last Sermon». A The Moscow Times. 9 de març de 2010. Disponible a <http://www.themoscowtimes.com/news/article/rebel-ideologist-killed-after-filming-last-sermon/401154.html> [Consulta: 31 de març de 2010]

11 Un dels grans objectius de Saakaixvili abans de la guerra que va enfrontar Geòrgia amb Rússia l'estiu de 2008 era, precisament, l'ingrés del seu país a l'OTAN.

qui manté una notable relació econòmica¹² i militar¹³– i gaudeix de bona sintonia amb l'Iran. Pel seu cantó, l'Azerbaidjan és un estret aliat de Turquia i té les relacions amb Armènia trencades des de la guerra de l'Alt Karabakh, que va enfrontar ambdós països a les primeries de la dècada passada.

L'Alt Karabakh és, precisament, un dels tres estats no reconeguts a què ens referíem en el primer paràgraf d'aquesta introducció. Aquest territori de majoria nacional armènia es va separar de l'Azerbaidjan per unir-se a Armènia o bé constituir un estat independent, cosa que va aconseguir de facto l'any 1992, però no de iure: cap país del món no l'ha reconegut, ni tan sols Armènia. Una mica diferent és la situació de les altres dues repúbliques autoproclamades, Abkhàzia i Ossètia del Sud: després d'anys d'ostracisme diplomàtic, ambdues van ser reconegudes per part de Rússia l'agost de 2008, moviment que de moment tan sols han seguit Nicaragua, Veneçuela i la petita illa oceànica de Науру, però que els ha servit per situar les seves realitats al panorama mundial.

L'existència d'aquests tres casos serveix per recordar que, a l'espai del Caucas meridional, hi ha d'altres realitats nacionals encara latents i no resoltes que, eventualment, poden fer perillar l'estabilitat dels estats respectius. Els armenis són majoria a la regió de Javakhètia, al sud de Geòrgia, i es queixen de la seva marginació política i econòmica per part de Tbilisi; hi ha un nucli de població de nació talix al sud-est de l'Azerbaidjan, a la frontera amb l'Iran, que al principi dels anys 1990 va provar de constituir-se en república separada; al nord del mateix Azerbaidjan hi ha prop de 180.000 lesguians que, de forma intermitent al llarg de la història, han provat d'organitzar-se per reivindicar els seus drets nacionals... La manca de respecte pels drets de tots aquests col·lectius, les tendències uniformitzadores dels Estats respectius i la centralitat del Caucas en el joc geoestratègic euroasiàtic són tres elements que, combinats, poden donar peu a resultats i processos inesperats, com l'exemple d'Abkhàzia i d'Ossètia del Sud es va encarregar de demostrar l'any 2008.

12 Rússia és el principal soci comercial d'Armènia, tant pel que fa a les importacions com a les exportacions, segons les dades de 2008 del CIA World Factbook.

13 Armènia és l'únic Estat del Caucas membre de ple dret de l'aliança militar que encapçala Rússia, l'Organització del Tractat de Seguretat Col·lectiva, i que també agrupa Bielorússia, el Kazakhstan, el Kirguizistan, el Tadjikistan i l'Uzbekistan.

Producte regional brut i producte interior brut per càpita (2007)

Territori	Població	Producte regional brut (en rubles)	PRB per càpita (en rubles)
Krasnodar	5.101.081 h.	655.298.300.000 r.	128.462 r.
Stàvropol	2.701.215 h.	221.118.800.000 r.	81.859 r.
Ossètia del Nord	701.444 h.	53.667.900.000 r.	76.510 r.
Adiguèsia	441.199 h.	29.158.000.000 r.	66.088 r.
Karatxai-Txerquèsia	428.706 h.	28.239.100.000 r.	65.870 r.
Daguestan	2.658.630 h.	166.720.900.000 r.	62.709 r.
Kabardino-Balkària	891.299 h.	50.385.200.000 r.	56.530 r.
Txetxènia	1.183.745 h.	46.782.200.000 r.	39.520 r.
Ingúixia	492.669 h.	14.834.800.000 r.	30.111 r.

Estat	Població	Producte interior brut (en rubles)	PIB per càpita (en rubles)
Rússia	142.220.968 h.	16.949.370.000.000 r.	119.677 r.

Fonts: Servei d'Estadística de l'Estat Federal (per a les dades dels territoris) i Fons Monetari Internacional (per a les dades econòmiques globals de Rússia).

Aliances militars al Caucas i entorn

Nom	Membres al Caucas i entorn	Membres fora del Caucas
Organització del Tractat de Seguretat Col·lectiva (OTSC)	Rússia i Armènia, protegint de facto Abkhàzia, Ossètia del Sud i l'Alt Karabakh	Bielorússia, Kazakhstan, Kirguizistan, Tadjikistan i Uzbekistan, amb un acord permanent amb la Xina
Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord (OTAN)	Turquia. L'any 2008, l'OTAN en va prometre l'ingrés a Geòrgia	EUA, Canadà i la majoria d'estats d'Europa

Mapa del Caucas en la seva àrea regional

Font: Wikipedia

Grups etnolingüístics de la regió caucàsica

Font: Wikipedia

Una cronologia dels pobles minoritzats del Caucas

1817 L'Imperi rus inicia la conquesta del Caucas.

1834 El líder àvar Xamil es converteix en imam del Daguestan i encapçala la resistència contra Rússia durant el proper quart de segle.

1859 Xamil es rendeix i, amb ell, bona part dels resistents a l'ocupació russa al nord-est del Caucas.

1864 Rússia declara la seva victòria a la guerra contra els circassians, amb la qual cosa es considera completa la conquesta del Caucas nord-occidental.

1917 Triomfa la Revolució Russa, cosa que significa la fi de l'Imperi rus i el col·lapse de l'administració tsarista. Al nord del Caucas es funda la República de la Muntanya, que inclou els pobles txetxè, ingúix, osseta, kabardí, balkar i els del Daguestan.

1918 Es funden les repúbliques transcaucàsiques de Geòrgia, Armènia i l'Azerbaidjan. Geòrgia preveu l'autonomia interna d'Abkhàzia, Adjària (Batumi) i Zaqatala (regió de majoria ètnica àzeri que avui forma part de l'Azerbaidjan). Armènia i l'Azerbaidjan es disputen el control del Karabakh i Nakhtxivan.

1920 L'exèrcit soviètic envaeix la República de la Muntanya i la desmantella.

1921 Les tres repúbliques transcaucàsiques no poden evitar ser absorbides per la Rússia soviètica.

1922 Es funden les repúbliques socialistes soviètiques de Geòrgia, Armènia i l'Azerbaidjan, com a parts integrants de la Unió Soviètica.

1931 Per acabar amb una certa ambigüitat en el seu estatus, Stalin rebaixa Abkhàzia a «república autònoma» i la subordina a Geòrgia. L'estalinisme comporta la georgianització d'Abkhàzia mitjançant la prohibició de l'abkhaz a les escoles.

1943-1944 Les autoritats soviètiques declaren els calmucs, els txetxens, els ingúixos, els balkars, els karatxais i els turcs meskhetes culpables de col·laborar amb l'Alemanya nazi. Tots aquests pobles són deportats al centre d'Àsia.

1944-1952 Stalin i Lavrenti Beria tanquen les escoles abkhazes i instal·len milers de mingrelians a Abkhàzia, cosa que contribueix a minoritzar el poble abkhaz dins de la seva pròpia terra.

1957 Mort Stalin, Nikita Khrushov denuncia les deportacions estalinistes i permet el retorn, als seus territoris ancestrals, als pobles deportats durant la Segona Guerra Mundial.

1965 Multitudinària manifestació a Erevan a favor del reconeixement oficial del genocidi armeni comès per l'Imperi otomà. Com a resposta, tres anys després la Unió Soviètica inaugura a Tsitsernakapert un monument en memòria de les massacres.

1978 Manifestacions a Tbilisi contra la proposta de la República Socialista Soviètica de Geòrgia d'elevat l'estatus oficial del rus i igualar-lo al del georgià. Les protestes, un èxit del nacionalisme georgià, aconsegueixen que les autoritats soviètiques georgianes es facin enrere.

1989 Els abkhazos només sumen el 17,8% de la població d'Abkhàzia, segons el cens soviètic d'aquell any. Esclaten enfrontaments entre abkhazos, georgians i forces soviètiques a Sukhumi, amb el resultat d'una vintena de morts georgians.

1990 Ossètia del Sud declara la seva independència de Geòrgia.

1991 Geòrgia, Armènia i l'Azerbaidjan declaren la seva independència de la Unió Soviètica. El mateix any, els armenis de l'Alt Karabakh voten en referèndum a favor de la independència de l'Azerbaidjan d'aquest territori. El Govern azerbaidjanès ho rebutja i comença una guerra entre Armènia i l'Alt Karabakh, d'un bàndol, i l'Azerbaidjan, de l'altre. A Abkhàzia, els abkhazos voten a favor de mantenir-se dins d'una Unió Soviètica descentralitzada, mentre que els georgians boicotegen la votació.

1992 Ingúixos i ossetes s'enfronten pel control del districte de Prigorodni, a Ossètia del Nord però anteriorment territori d'Ingúixia. L'àrea roman en mans ossetes. El soviets suprem d'Abkhàzia proclama la sobirania de la república, acció a la qual Geòrgia respon mitjançant una invasió militar.

1993 Les forces abkhazes conquereixen Sukhumi i aconsegueixen la independència de facto d'Abkhàzia, que ningú no reconeixrà durant quinze anys. Txetxènia declara la seva independència de Rússia.

1994 Se signa l'alto el foc que posa fi a la guerra del Karabakh, que queda completament sota control armeni.

1994-1996 Primera guerra txetxena, que acaba amb el resultat de milers de combatens morts en ambdós bàndols, desenes de milers de civils assassinats i la signatura d'un acord de pau a Khasaviurt (Daguestan).

1999-2000 Segona guerra txetxena, que se salda de nou amb milers de víctimes mortals i, a diferència de la primera guerra, amb el control de la major part del territori txetxè per part de Rússia. Durant tota la dècada següent, la resistència txetxena, cada cop amb un caràcter més islamista, continuarà combatent contra la presència russa al país.

2004-2005 Tot i que el Kremlin dona suport a Raul Khadjimba a la presidència d'Abkhàzia, l'opositor Serguei Bagapx és escollit president del país després d'un acord amb l'anterior.

2008 Rússia i Geòrgia s'enfronten militarment després de l'atac georgià contra Ossètia del Sud. Victòria russa, que reconeix les independències d'Abkhàzia i Ossètia del Sud.

2

BLOC POLÍTIC.
EL CAUCAS DEL NORD

Circàssia virtual

Demis Polandov, periodista¹⁴

Durant el 2009, l'anomenada «qüestió circassiana» va saltar a la palestra inesperadament. Com més ens acostem als Jocs Olímpics de 2014 a Sotxi, més discussió hi haurà sobre el que l'Imperi rus li va fer al poble circassià (adigué) als segles xviii i xix (alguns ho han anomenat genocidi).

Circàssia, actualment, només és un projecte virtual. Aquesta no és una descripció pejorativa, sinó simplement una constatació de fets. Internet ha esdevingut la plataforma on els circassians que viuen a diferents parts del món poden trobar-se i intenten construir alguna cosa semblant a una ideologia nacional. Breument, aquesta ideologia pot ser descrita així: reconeixement internacional del genocidi circassià, el dret dels emigrants circassians a tornar a la seva pàtria històrica i la reconstrucció i renovació de Circàssia.

Es podria suposar que una part important d'una ideologia així fos establir objectius dins d'un pla d'acció específic. Però el 2009 ha demostrat clarament que aquest programa no existeix, i que és molt dubtós que es creï mai. Aquesta és la conclusió que es pot extreure, no dels debats idealistes als fòrums d'internet, sinó als esdeveniments ben reals que van tenir lloc al final de l'any. Els incidents en què alguns líders del moviment nacional a Adiguèsia i a Kabardino-Balkària van ser assaltats i apallissats no han rebut cap resposta de la comunitat circassiana.

L'aparent ira amb les pallisses als fòrums circassians d'internet contrastava radicalment amb la completa indiferència que es va mostrar al món no virtual. No hi va haver manifestacions ni protestes públiques.

D'això, potser només en tenen la culpa els mateixos líders? Però qui són els líders circassians pels quals la gent està disposada a implicar-s'hi? Per als activistes nacionals, la resposta ha de ser motiu de certa frustració. La concentració celebrada fa dos mesos a la capital, Txerkessk, durant la qual dues mil persones van demanar la divisió de Karatxai-Txerquèssia en repúbliques separades, havia estat provocada clarament per un esdeveniment que va ser molt difós a

¹⁴ Aquest article es va publicar originalment en anglès a la revista en línia Prague Watchdog el dia 6 de gener de 2010. Disponible a <http://www.watchdog.cz/?show=000000-000024-000004-000020&lang=1> [Consulta: 30 de març de 2010]. Reproduït per cortesia de Prague Watchdog.

la república, el rebuig de la candidatura parlamentària de l'oligarca Viatxeslav Derev (que havia estat nominat pels líders del Partit Rússia Unida per al càrrec de representant de l'Assemblea Nacional de Karatxai-Txerquèssia al Consell de la Federació Russa). L'empresari Raül Araixukov va ser nomenat al seu lloc. No vull ofendre els activistes circassians que van assistir a la concentració a Txerkessk –molts dels quals probablement hi van prendre part, tal com ho veien ells, per defensar els seus interessos nacionals, i eren molt sincers–, però el fet que la reunió es pogués celebrar, i que els activistes no fossin arrestats abans que pogués tenir lloc, va ser a causa de Derev. Les autoritats estan ben al corrent de qui hi havia darrere de la concentració, i per què havia de continuar endavant.

Circàssia també té altres líders, els islamistes (també coneguts com a «salafistes»). Sovint, són individus als quals ningú no coneix en persona, però els resultats de les activitats dels quals –atemptats suïcides, atacs a funcionaris i personal de seguretat, assassinats de clergues islàmics tradicionals, etcètera– són ben visibles.

Circàssia té els seus oligarques i els seus wahhabites, però dels líders nacionals circassians no n'hi ha rastre. I hi ha raons perquè sigui així. La dispersió dels circassians a Rússia (deixem la qüestió de la diàspora per ara) en tres entitats federals diferents va dur a la creació de tres elits. A Kabardino-Balkària i a Adiguèsia ells són les elits governamentals. A Karatxai-Txerquèssia són l'elit dels negocis. A més d'estar completament controlats pel Kremlin, aquests grups tenen interessos que senzillament no poden coincidir amb els de la nació circassiana. La idea d'una Circàssia unida tan sols evoca les idiosincràsies de les autoritats russes, i articular-la en públic senzillament equival a un suïcidi polític. A més, la creació d'una entitat així significaria tres vegades menys llocs de treball per als buròcrates locals.

La situació a Kabardino-Balkària ha de ser enfocada de forma separada. És l'única regió on els circassians constitueixen la majoria absoluta de la població. No tan sols l'elit governant està preocupada per no perdre aquest estatus, sinó també un nombre considerable de kabardins. Aquests kabardins són, efectivament, la força que manté el president Kanokov al poder. En el context del nacionalisme circassià, aquesta autodeterminació dels kabardins només pot ser anomenada separatisme intern.

La qüestió de la diàspora –o, com als activistes circassians els agrada dir, «la diàspora circassiana de diversos milions de persones»– és molt complicada, de fet. La diàspora, efectivament, compta amb molts milions de persones, però

està molt fragmentada i també és molt passiva. De fet, per primera vegada en vint anys, recentment la diàspora va expressar el seu disgust quan el Congrés de l'Associació Internacional Circassiana (AIC) va escollir president Kanxobi Ajakhov, un banquer de Kabardino-Balkària i seuaç del president kabardí. Observant amb horror els «procediments de votació» que prevalen a la Rússia contemporània, la diàspora fins i tot va dir algunes paraules sobre això... però va votar com s'esperava que ho fes. De fet, encara es pot dir que els representants dels 700.000 circassians russos continuen dictant les condicions de l'existència de «la diàspora circassiana de diversos milions de persones», la qual clarament és incapaç d'agafar el moviment a les seves mans. I pel que fa a qui dicta les condicions als circassians russos, penso que serà clar per a tothom.

A propòsit, van transcórrer menys de dos mesos entre l'elecció d'Ajakhov i l'inici de les pallisses d'activistes circassians a Kabardino-Balkària, amb el silenci absolut de l'AIC. Des de l'elecció, l'única acció de l'AIC ha estat una crida al president Medvédev que diu que els circassians podrien prendre part als Jocs Olímpics de 2014, especialment en el programa cultural. Una conclusió digna de l'activitat de l'organització, unint tots els circassians del planeta.

Els islamistes van aconseguir explotar aquesta crida de manera elegant. Anzor Astemirov, el notori líder wahhabita, va escriure una carta oberta en defensa d'Askerbi Melinov –l'única persona que va parlar contra el document. Astemirov va escriure: «Ziuxkan Askerbi, sou l'únic circassià que ha expressat una protesta a la concentració organitzada per les estructures colonials i els titelles del Kremlin. L'únic que ha protestat oficialment contra la celebració de la fastigosa «Swiniada 2014» sobre els ossos dels nostres avantpassats! Vós sou el Sausiriko (guerrer llegendari circassià, tr.) dels temps actuals, foscos i turbulents. La nostra esperança és que les guspises que heu fet encendran la flama.» Un canvi elegant d'estil, to i vocabulari d'un home que, fins fa molt poc, era l'assot del nacionalisme circassià, l'únic competidor real de la ideologia islamista en el món circassià.

Potser l'únic moment «positiu» per al nacionalisme adigué el 2009 va ser l'augment de l'interès en la «qüestió circassiana» entre els analistes polítics russos. Poso la paraula «positiu» entre cometes deliberadament, perquè els columnistes de Rússia tenen poca cosa positiva a dir sobre els circassians. L'analista polític Mikhaïl Tulski, que al principi de l'any havia aconsellat la distribució de condons als pobles txetxens, explicava llargament i amb la seva característica expressivitat que la deportació dels circassians havia estat voluntària. La veritat és que ho va dir en una trucada de telèfon per internet. Contra els circassians,

Andrei Epifantsev –qui fa dos anys va explicar als russos totes les vileses de la política georgiana durant els darrers 600 anys– va utilitzar una artilleria més pesant en publicar un enorme article a internet titulat «El genocidi que mai no va existir».

A diferència dels analistes polítics russos, el Govern rus va fer pocs atacs contra els nacionalistes circassians durant l'any. Va haver-hi trobades amb la diàspora i un projecte de llei a la Duma per conferir l'estatus de «compatriotes» als circassians: el Govern va fer obertures moderades, conscient de la singularitat del moment preolímpic. La cosa principal és preservar la pau, la qual, per suposat, també fa molt per ajudar el reconeixement de la independència d'Abkhàzia per part del Govern l'any passat. Però quan durarà? Quan esdevindrà alguna cosa real el projecte de la «Circàssia virtual»? Són preguntes difícils, i cap testimoni imparcial gosaria donar-los respostes inequívokes. Ja ho veurem.

Els balkars pressionen de nou per la seva pròpia república nacional al Caucas del Nord

Paul Goble¹⁵

Enutjats pel que ells veuen com un enfocament etnocràtic de la majoria kabardina que domina la República de Kabardino-Balkària, i espantats per les demandes circassianes per a la formació d'una sola república per a aquesta nacionalitat, els balkars turquesos demanen de nou la formació d'una república balkar dins de la Federació Russa.

Numèricament petita, és difícil que la nació balkar aconsegueixi el seu objectiu: efectivament, un canvi en aquesta direcció no tan sols conduiria a la desaparició de la República de Kabardino-Balkària sinó també al desmantellament de la República Karatxai-Balkar, un altre estat binacional en el qual, per contra, són els karatxais turcòfons els qui superen en nombre i dominen els txerquessos circassians.

En conseqüència, Moscou farà tot el que podrà per evitar que els balkars aconsegueixin els seus objectius, fins i tot havent-hi una possibilitat molt real que alguns, a la capital russa, puguin veure l'esforç dels balkars com una contramaniobra a la circassiana, especialment si es té en compte el nerviosisme de Moscou al voltant de la inestabilitat a prop de la regió on està previst que se celebrin els Jocs Olímpics de Sotxi.

Això és especialment cert perquè Turquia –malgrat que en aquests moments és la llar de cinc milions de circassians– s'està oferint com a líder del món turcòfon i, així, ara podria controlar els activistes circassians si es considera que els balkars i els karatxais, ambdós pobles turcòfons, estan sent maltractats.

Tant els 80.000 balkars com els 140.000 karatxais, els dos pobles turquesos en aquesta regió, són minories dins d'una regió dominada pels circassians. Ambdós van ser deportats per Stalin al final de la Segona Guerra Mundial, i quan se'ls va permetre tornar, de nou van ser combinats amb grups circassians.

Amb la dissolució de la Unió Soviètica, algunes persones dels dos grups van fer pressió per aconseguir la seva pròpia república nacional. Els balkars la van fer especialment forta el 1996, i de nou el 2006, però en ambdós casos els

¹⁵ Aquest article es va publicar originalment en anglès al bloc de l'autor, Window on Eurasia, el dia 30 d'agost de 2010. Disponible a <http://windowoneurasia.blogspot.com/2010/08/window-on-eurasia-balkars-again-push.html> [Consulta: 15 d'octubre de 2010]. Reproduït per cortesia de Paul Goble.

dirigents russos els van censurar durament, i va semblar que els moviments es dissipaven. Ara, no obstant això, els balkars estan tornant a fer peticions.

El març de 2010, el Consell d'Ancians del Poble Balkar va reclamar la formació d'una república balkar, però el 31 de maig el Tribunal Suprem va liquidar l'organització, argumentant que les peticions del Consell violaven la Constitució de la República de Kabardino-Balkària i amenaçaven la pau interètnica a la república¹⁶.

Per el Consell va apel·lar, i el Tribunal Suprem rus va suspendre la decisió del tribunal de la República de Kabardino-Balkària, una acció que per si mateixa va dur el Consell a redoblar les seves demandes per a la creació d'una república independent i els fiscals de Kabardino-Balkària a iniciar un nou cas contra el Consell i els seus membres per «extremisme».

Al final d'agost, el Consell va anunciar que estava començant a preparar l'organització d'un congrés panbalkar, que presumiblement implicaria turcòfons no tan sols de Kabardino-Balkària sinó de tot el Caucas del Nord, per discutir què fer per tal d'aconseguir «l'autodeterminació del poble balkar»¹⁷.

El líder del Consell, Oius Gurtuiev, va dir que la convocatòria d'una reunió així és la continuació de les trobades en «tots» els punts de població balkars que havien decidit «delegar autoritat plenipotenciària per a la defensa dels interessos del poble balkar al Consell d'Ancians del Poble Balkar», una afirmació que és plausible, però impossible de contrastar.

Gurtuiev va afegir que el seu grup havia estat «obligat a prendre aquesta decisió» després que «alguns buròcrates» de nacionalitat balkar haguessin escrit al representant plenipotenciari del Caucas del Nord, Aleksandr Khloponin, dient que el Consell no «reflecteix l'opinió general» de la nació balkar.

En altres comentaris, Gurtuiev va dir que el Consell havia format una aliança amb l'organització Elbrus de Karatxai-Balkària, amb el grup Balkària i amb la Unió de Camperols, que havien «decidit de consolidar [les seves] forces per tal de plantejar al Govern els assumptes que inquieten el nostre poble».

Gurtuiev i altres portaveus van destacar que el grup sempre actuaria dins de la llei, que no estava finançat des de l'estranger i que estava interessat a negociar sobre temes urgents més que no pas en els gestos o les postures. Però molts

16 «Совет старейшин балкарского народа вернется к вопросу о создании Балкарии». Caucasus Times, 29 d'agost de 2010. Disponible a www.caucasustimes.com/article.asp?id=20272 [Consulta: 15 d'octubre de 2010].

17 «Совет старейшин балкарского народа вынес решение о созыве общебалкарского съезда». Kavkazskii Uzel, 25 d'agost de 2010. Disponible a www.kavkaz-uzel.ru/articles/173346/ [Consulta: 15 d'octubre de 2010]

dels aspectes que preocupen al grup –per exemple, el control de les terres de pastura o el seu accés– són tan explosius que fins i tot el simple fet de plantejar-los amenaça de desencadenar violència.

En qualsevol cas, un líder del Consell va dir que, si els poders que siguin no donen resposta a les demandes dels balkars, llavors els balkars «demanaran al centre federal l'autodeterminació, o bé la inclusió dins del territori de Stàvro-pol», un canvi amb què alguns nacionalistes russos podrien estar d'acord, però que alhora posaria en qüestió totes les divisions territorials i administratives a la regió.

El dilema ingúix

Ivan Sukhov, periodista¹⁸

Caucas: nord *versus* sud

El Caucas del Nord està íntimament connectat amb el Caucas del Sud, tant ètnicament com territorial. Per exemple, els abkhazos estan relacionats amb els txerquessos, els kabardins i els abazins del vessant nord. La majoria dels ossetes viuen a Rússia. Els txetxens tenen una diàspora molt forta i particular a Geòrgia, i hi ha un grup de pobles del Daguestan que estan dividits per les fronteres russogeorgiana i russoazerbaidjanesa. Als anys 1990, hi havia un ampli ventall de moviments etnoseparatistes al llarg d'aquestes fronteres. Els líders d'aquells moviments encara són vius. El que es pregunten ara mateix és: per què el principi d'autodeterminació és aplicable per als ossetes i els abkhazos, però no per als pobles de les terres altes del sud de Rússia?

Aquesta qüestió no s'escolta gaire sovint, únicament perquè les idees etnoseparatistes han perdut força de la seva popularitat. Al principi dels anys 1990, les nomenklatures de les autonomies que havien estat formades a la Unió Soviètica van reforçar el seu poder alçant la bandera del populisme nacional. No és popular esmentar-ho, però molts funcionaris estatals que encara treballen en institucions governamentals del Caucas del Nord brindaven per la llibertat de Txetxènia, el 1996-1998, a festes on eren presents Xamil Bassàiev i Aslan Maskhàdov. Ara, aquests funcionaris són ben odiats per la població, amb l'excepció mateixa de Txetxènia, on són vistos justament com a lladres, subornats, malversadors i, de vegades, fins i tot assassins. Hi ha odi contra les autoritats regionals, que són percebudes com una branca de Moscou.

No hi ha oposició civil. En canvi, hi ha un moviment d'islam polític, que creix lent però segur, i que existeix a totes set de les regions caucàsiques russes, inclosa Ossètia amb la seva majoria cristiana. Els islamistes han proclamat l'abolició de les fronteres ètniques i una guerra per establir la llei de la xaria arreu del Caucas. Al capdavant, no necessiten pistoles ni explosius: estan fent la guerra per les mentalitats de la gent jove i tenen una gran oportunitat de guanyar-la. Quan hom mira cap al Caucas del Sud, es pot dir amb seguretat

¹⁸ Aquest article va ser publicat originalment en anglès a la revista en línia www.opendemocracy.net el 17 de novembre de 2008. Extracte reproduït per cortesia de l'autor i openDemocracy.net.

que si el moviment islàmic prospera a les províncies caucàsiques de Rússia, llavors Rússia tindrà coses bastant més serioses de què preocupar-se que no pas Geòrgia o l'Azerbaidjan. La probabilitat que això passi no és pas insignificant: Moscou no ofereix a la gent jove del Caucas cap programa alternatiu de desenvolupament. Per a aquells que s'han quedat a casa, hi ha atur i un descens en la qualitat i la disponibilitat d'una educació bàsica, i per a aquells que marxen per trobar la felicitat i la prosperitat a les regions russes, hi ha una xenofòbia creixent –i la crisi financera.

Ingúixia és un lloc on el foc, virtualment, va començar davant dels nostres ulls. El problema, inicialment, rau en la proximitat a Txetxènia. Quan la guerra va començar a Txetxènia el 1999, a Ingúixia manava el president Aúixev, qui no va permetre que les estructures de l'ordre públic russes combatessin els rebels a Ingúixia de la forma com ho feien a Txetxènia. Els russos ho van veure com un signe de separatisme i van intentar rellevar Aúixev, que era molt popular, podia actuar com a negociador amb Maskhàdov i, almenys, donava estabilitat al territori d'Ingúixia. El nou president Ziàzikov, que va ser escollit el 2002 amb l'assistència pràctica i activa del Kremlin en el recompte dels vots, i que va ser tornat a nomenar el 2006 després que les eleccions dels líders regionals fossin abolides, va permetre que les estructures de l'ordre públic entressin a Ingúixia.

El resultat va ser clar ben aviat: el 2004 va haver-hi un intent de fer saltar pels aires la comitiva de Ziàzikov, Bassàiev va ocupar Nazran amb un gran grup de combatents en unes hores i va prendre el control de la meitat de la república, i uns rebels van entrar a Beslan des del territori d'Ingúixia. Potser a Ziàzikov se li podrien haver perdonat els errors de les forces federals a les operacions especials en què van morir i desaparèixer ciutadans pacífics –i els qui van sobreviure es van unir als rebels, enduts per l'odi– si hagués introduït qualsevol mena de millores al problema de la pobresa i de l'atur. Això no va passar, malgrat tots els seus esforços i, certament, malgrat tots els informes que va enviar al Kremlin. Des del final de 2007, van començar a sentir-se constantment les demandes per al cessament de Ziàzikov. Al mateix temps, van començar alguns processos polítics que no plaïen al Kremlin: l'assemblea dels teips¹⁹ ingúixos, per exemple, va delegar representants per a un Parlament regional alternatiu. Tan aviat com Rússia va reconèixer la independència d'Abkhàzia i d'Ossètia del Sud de Geòrgia, aquest Parlament va prometre immediatament que plan-

¹⁹ Clans [nota de la redacció]

tejaria la qüestió de la secessió d'Ingúixia de Rússia, fora que es resolgués el problema de Ziàzikov.

Es van formar tres grups ben diferents a Ingúixia: el de Ziàzikov, que no podia ser cessat sense que Moscou perdés credibilitat, però que alhora s'estava tornant perillós de mantenir-lo al poder; l'oposició civil, que en demanava la dimissió, i els islamistes radicals, que augmentaven en nombre com més temps romania al poder Ziàzikov i que, amb armes a les mans, cercaven no tan sols el relleu de Ziàzikov, sinó també l'establiment de la xaria.

Aquesta situació es va exacerbar pel fet que, des de 1992 (i, parlant estrictament, des de molt abans), Ingúixia i Ossètia del Nord havien estat en conflicte per les seves fronteres. Els ossetes estan en conflicte amb Geòrgia al sud de la serralada Caucàsica i, al nord, amb Ingúixia. És obvi que si Rússia es posiciona com a defensora i garant dels ossetes, el sentiment antiosseta (i, és més, l'antirús també) s'incrementarà a Ingúixia, de la mateixa manera que ho farà la simpatia envers Geòrgia. No hi ha cap necessitat de plantejar conspiracions georgianoingúixes, amb implicacions dels txetxens de Pankisi, com alguna gent pensa. És la lògica de diverses boles de billar que estan unes al costat de les altres: en toques una i se'n mou una altra; i si en colpeges una a l'atzar, no és clar en quina direcció anirà.

Ziàzikov cessat

Finalment, cessant Ziàzikov, Moscou ha pres la mesura correcta i més adequada entre les poques possibilitats disponibles. De fet, hi havia tres opcions. La primera era fer tornar Aúixev a Ingúixia, com demanava l'oposició ingúixa. La segona era unir Ingúixia amb Txetxènia i lliurar-les totes dues a Ramzan Kadírov, de forma que ell pogués resoldre els problemes allà com els ha resolt a casa. La tercera era reemplaçar el president d'Ingúixia amb algú altre que no fos Aúixev.

La primera opció era impossible a causa de les relacions d'Aúixev amb els polítics federals que prenen les decisions. Potser no té relació amb Medvédev, però en té més que suficient amb Putin. La seva sola implicació en els intents de trobar una solució pacífica a la crisi de Beslan el 2004 era ja suficient per a una forta antipatia mútua.

La segona opció hauria donat molta força a Kadírov, a qui Medvédev no veu com el seu home al Caucas, entenent evidentment que aquest líder jove i independent només pot ser considerat un home de Putin si s'hi posa molta imaginació. A més, si Kadírov ha aconseguit assolir una reducció general del

grau de violència a Txetxènia, això ha passat perquè en va fer fora les tropes federals i va transferir les funcions d'ordre públic a les estructures locals, formades majoritàriament per antics separatistes, que havien lluitat contra Rússia en una o dues guerres, però que ara li han declarat la seva lleialtat. Aquesta txetxenització d'Ingúixia hauria enutjat els generals federals, que generalment veuen la política de Moscou a Txetxènia com una capitulació. Barallar-se amb els generals tampoc no forma part dels plans de Medvédev. A més, la policia de Kadírov a Ingúixia, malgrat la semblança ètnica de txetxens i ingúixos, no seria molt diferent de les tropes federals: els homes de Kadírov a Ingúixia també són estrangers, fins i tot si parlen una llengua comprensible. I, finalment, si Ingúixia i Txetxènia s'unissin, això privaria Ingúixia de la base formal per a les seves reivindicacions territorials a Ossètia del Nord. Quan Txetxènia i Ingúixia eren una sola regió autònoma a l'URSS, les terres del sud de Stàvro-pol que van ser lliurades a Txetxènia-Ingúixia el 1957 van ser considerades una compensació pels territoris que s'estaven disputant amb els ossetes. Si formessin part de Txetxènia-Ingúixia, als ingúixos se'ls negaria el dret formal de demanar la rehabilitació territorial (les terres de frontera els van ser preses durant la deportació estalinista de 1944). Aquesta unitat amb Txetxènia podria resoldre el problema entre ossetes i ingúixos des del punt de vista de Moscou. Però detonaria la bomba del nacionalisme ingúix i inevitablement convertiria de nou la frontera ossetoingúixa en una línia de front.

Posposant de forma intel·ligent el projecte d'unió de Txetxènia i Ingúixia –i Grozni clarament havia intentat donar vida a aquesta projecte a l'octubre–, el president Medvédev va escollir la tercera opció. Les primeres passes de l'home que ha nomenat, el coronel de la divisió d'Intel·ligència Iunús-bek Ievkúrov, han reduït de forma significativa la tensió a Ingúixia. L'oposició civil està satisfeta amb el nomenament. El govern odiat ha estat cessat. Ievkúrov ha promès una investigació objectiva dels crims més prominents en què estan implicades les forces de seguretat, i també ha promès de reduir-ne el nombre a la regió.

El nou president Ievkúrov pot tenir èxit?

Però això no és ni tan sols la meitat del problema. Aquestes són les passes que qualsevol altra persona que hagués rellevat Ziàzikov hauria dut a terme. L'èxit futur depèn de si Ievkúrov realment podrà influir en la qualitat del treball de les estructures de seguretat federals, o si tot romandrà igual i Ievkúrov mateix s'acabarà convertint en una còpia de Ziàzikov amb bigoti. L'experiència de Ziàzikov a la divisió d'Intel·ligència és un bon senyal. El lideratge de la divisió

és lleial a Medvédev i té les seves pròpies idees sobre la necessitat de reformar l'administració al Caucas del Nord. Però hi ha oficials de seguretat que no estan contents amb la marxa de Ziàzikov, perquè era una figura que els convenia. Semblen estar preparats per fer esforços considerables per impedir que Ievkúrov reforci la seva posició. De quina facció de les forces de seguretat guanyi depèn en molts aspectes quina posició surt reforçada a Moscou a mig termini: la del cercle de Putin, que va entendre la necessitat de cessar Ziàzikov, però que encara no n'està contenta, o la del cercle de Medvédev.

Ievkúrov no pot esdevenir el Kadírov ingúix: no és un comandant de camp, i a Ingúixia li manca l'excel·lent classe de combatents que es van unir al bàndol de la legalitat. Abans no hi havia lluita a Ingúixia, però quan va començar, la columna vertebral del seu exèrcit van ser els joves islamistes. No són veterans cansats de dues guerres amb les tropes federals i és pràcticament impossible de treure'ls del bosc. No els importa si hi ha al poder Ievkúrov o Ziàzikov. I, si Ievkúrov esdevé un altre Ziàzikov, la guerra no farà sinó intensificar-se.

L'únic camí alternatiu per a Ievkúrov és assolir una certa independència política basada en la plataforma ideològica de les tradicions ingúixes i, en última instància, en el nacionalisme ingúix moderat. Dins d'Ingúixia, aquest camí encara no el té tancat: pertany al grup subètnic dels orstkhoi, gran i influent, i les seves primeres passes van rebre l'aprovació consensuada dels principals teips. El problema és que aquest camí va directament contra la forma favorita de Moscou de funcionar a les regions: dels líders regionals s'espera que no siguin gaire independents. El dilema ingúix es presenta malament per a Moscou: un governador que sigui un titella significa una probable escalada de la guerra i un governador independent és un compromís seriós, un refús del concepte de Putin d'administració al Caucas i del sistema federal globalment.

Miratge de pau a Txetxènia

Marta Ter, Lliga dels Drets dels Pobles

Deu anys després del seu inici, la primavera del 2009, Rússia va anunciar la fi de l'«operació antiterrorista» a Txetxènia i l'assoliment de l'estabilitat a la zona. Tanmateix, la realitat a Txetxènia i a la resta del Caucas del Nord és lluny de ser estable: així ho demostren els assassinats d'activistes i periodistes que denuncien el terror que apliquen les forces de seguretat de l'Estat sobre la població civil i els atemptats comesos per la insurgència armada.

A primer cop de vista, sembla que a Txetxènia la situació s'hagi normalitzat. La seva capital, Grozni, i les principals ciutats d'aquesta república han ressorgit de les runes en què les havien convertit els bombardejos sistemàtics. Ara es poden veure avingudes modernes, places ben cuidades i fins i tot s'hi ha construït la mesquita més gran d'Europa. I, per acabar de donar una imatge de normalització, l'abril de 2009, el Ministeri de l'Interior rus declarava la fi de l'operació antiterrorista a Txetxènia (iniciada el 1999), fet que suposa que les tropes russes instal·lades a la regió, uns 20.000 soldats, hagin de ser retirades gradualment de la República.

Si anem una mica més a fons, però, ens adonarem que la reconstrucció física de part del país i l'aixecament del règim antiterrorista no és res més que una pantalla que amaga un sistema de terror i repressió que desmenteix la versió triomfalista del Kremlin.

La guerra bruta de Kadírov

La fi de l'operació antiterrorista decretada pel Kremlin i la retirada gradual de tropes russes que això suposa no tindrà massa impacte en la població txetxena perquè, des del 2004, les tasques de combatre els insurgents han passat a mans de l'home fort del Kremlin a la regió, el txetxè Ramzan Kadírov, i dels seus òrgans de seguretat, els kadírovtsi. De fet, aquesta decisió del Kremlin d'abandonar del tot Txetxènia no fa més que reforçar el poder de Kadírov a la regió, on té plens poders per fer el que vulgui.

Kadírov ha instaurat un règim totalitari que escampa el terror sobre la població mitjançant unes forces de seguretat que segresten, torturen i assassinen amb impunitat total. De fet, segons l'ONG russa de drets humans Memorial, des de l'anunci de la fi de l'operació antiterrorista, el nombre de crims comesos

pels òrgans de seguretat ha augmentat considerablement si el comparem amb la xifra dels dos anys anteriors. Les pràctiques més freqüents per reprimir la insurgència armada són el segrest de familiars dels combatents, incendis a les seves cases, escarnis públics televisats i robatori de les seves propietats.

Les xifres que l'ONG Memorial posa sobre la taula no deixen cap dubte: de gener a novembre de 2009, es van denunciar 87 segrestos de civils, la major part dels quals van ser perpetrats per membres dels òrgans de seguretat. En la majoria dels casos, les víctimes van ser posades en llibertat després d'haver estat torturades i amenaçades. La justificació de les autoritats: la necessitat dur a terme «mesures de prevenció terrorista». L'objectiu principal d'aquests segrestos és, però, mantenir l'atmosfera de terror dins la societat txetxena. D'altra banda, la mateixa ONG calcula que les denúncies representen tan sols un 30% dels segrestos reals que es produeixen.

Quant a la crema de cases de parents de combatents, des de l'estiu de 2008, n'han estat incendiades més d'una cinquantena.

Com a resposta, l'oposició armada també s'ha fet més forta, s'han comès més atemptats contra els agents de les forces de seguretat i s'ha optat també, des de finals de 2009, per cometre actes terroristes contra civils a Rússia.

Defensors indefensos

La persona que va documentar la majoria d'abusos de les forces de seguretat contra la població civil va ser Natàlia Estemírova, treballadora de l'ONG Memorial a Grozni, assassinada el 15 de juliol de 2009. Estemírova era una de les principals fonts d'informació independent que denunciava el terrorisme d'estat que opera a la República, a qui les víctimes acudien per demanar ajuda. Els seus últims informes, que denunciaven nous segrestos, execucions extrajudicials i afusellaments públics, van indignar les autoritats txetxenes, ja que els feien responsables de practicar una guerra bruta sistemàtica contra els familiars dels insurgents i contra tot aquell que fos sospitós de tenir algun vincle amb la guerrilla (sovint sense fonamentar).

El director de l'ONG Memorial, Oleg Orlov, va ser taxatiu en el comunicat que va publicar l'endemà de l'assassinat: «Sé, segur, qui és culpable de la mort de la Nataixa. Tots coneixem aquesta persona. Es diu Ramzan Kadírov; és el president de la República Txetxena. Ramzan ja havia amenaçat la Nataixa, la ultratjava, la considerava la seva enemiga personal. Desconeixem si ha estat ell qui ha ordenat l'assassinat de la Nataixa o han estat els seus consellers més pròxims per complaure'l. I mentrestant, sembla que al president Medvédev ja

li va bé tenir un assassí dirigint una de les repúbliques que formen part de la Federació Russa.»

Un mes més tard d'aquesta mort, a Grozni va tornar-se a repetir un altre assassinat, seguint el mateix modus operandi que en el cas anterior. Ara, però, les víctimes eren activistes: Zarema Sadulàieva i el seu marit, Alik Dzhabrailov, que van ser segrestats a Grozni i van aparèixer l'endemà morts a trets.

A diferència de Natàlia Estemírova, que treballava en casos més «delicats» per les autoritats txetxenes (segrestos, assassinats i tortures comesos pels òrgans de seguretat de la República), Zarema Sadulàieva i el seu marit treballaven en assumptes purament humanitaris, oferint ajuda mèdica a nens víctimes de la guerra i la violència. Segons afirma Txerkassov, membre de Memorial, l'escenari de les seves morts possiblement va ser el següent: els kadírovtsi van endur-se Alik Dzhabrailov per interrogar-lo sobre suposades connexions amb combatents, però se'ls va escapar la mà durant l'interrogatori i el van matar. La seva dona, embarassada de cinc mesos, era un testimoni incòmode del que havia passat i van assegurar el seu silenci assassinant-la també.

Un altre assassinat escandalós va ser el d'Umar Israilov. Aquesta vegada, fora de Txetxènia, en ple cor d'Europa. Israilov, que havia demanat asil a Àustria el 2006, va ser assassinat el 2009 a Viena quan sortia d'un supermercat. Israilov era un combatent que havia passat a ser guardaespalles de Kadírov i era, doncs, testimoni de les pràctiques del president txetxè.

Poc abans de ser assassinat, Israilov havia presentat, al diari The New York Times, un informe detallat de la seva feina, on declarava que Kadírov torturava personalment els detinguts. Paral·lelament, Israilov havia presentat davant el Tribunal Europeu dels Drets Humans (TEDH) una demanda contra Rússia en la qual acusava el president de Txetxènia Ramzan Kadírov de recórrer sistemàticament a tortures i segrestos. Durant la investigació d'aquest assassinat, la policia austríaca va descobrir l'existència d'una llista de 300 txetxens refugiats considerats enemics del règim de Kadírov que haurien de ser eliminats.

La insurgència: de nacionalistes a islamistes

És important destacar que la insurgència armada a Txetxènia ha passat de ser nacionalista a islamista. Ara els combatents ja no lluiten per Itxkèria (tal i com s'anomena la Txetxènia independent), sinó per la creació d'un emirat al Caucas del Nord.

Des del 1991 fins al 2006, el gruix de l'oposició armada lluitava per un estat txetxè laic, i el seu líder, Aslan Maskhàdov, rebutjava, com a mètode de pressió

contra Rússia els actes terroristes, orquestrats per l'ala més radical de la insurgència, liderada per Bassàiev.

No obstant això, aquesta línia més moderada representava un gran perill per al Kremlin, que no volia negociar de cap manera amb els independentistes txetxens. Així, amb l'assassinat a mans de les tropes russes del president txetxè Aslan Maskhàdov, que havia estat democràticament escollit després de la primera guerra, va desaparèixer qualsevol possibilitat d'una sortida pacífica al conflicte i d'una estabilització real de la zona.

Des d'aleshores, la guerrilla s'ha radicalitzat i islamitzat. Actualment, el cap de la resistència és Doku Umàrov, qui es va proclamar «emir del Caucas del Nord» el 2007. L'abril del 2009 va fer declaracions anunciant que, a partir d'aquell moment, considerava objectius de la seva lluita no només els membres dels cossos de seguretat de l'estat, sinó també els civils, i declarant que la seva lluita arribaria al cor de Rússia. L'atemptat amb bomba el novembre del 2009 al tren Nevski Express i els dos atemptats suïcides al metro de Moscou del passat mes de març en són un trist exemple.

Txetxènia és un miratge: la reconstrucció de la capital i la proliferació de cotxes de luxe a mans dels homes lleials a Kadírov oculten una realitat terrible. A més, aquesta república ha exportat una violència extrema a repúbliques com ara el Daguestan i Ingúixia, que fins fa poc temps eren relativament tranquil·les i on ara no passa un dia sense que es produeixin morts, bé a mans dels cossos de seguretat, bé a mans dels islamistes.

El panorama, doncs, és molt pitjor que fa deu anys, quan va començar la primera guerra amb Txetxènia. I si el model «d'operació antiterrorista» que Moscou va adoptar a Txetxènia es repeteix en aquestes repúbliques, només podem esperar més vessaments de sang d'innocents.

El Daguestan evita la guerra (de moment)

Jordi Bacardit, periodista

El Daguestan compleix molts dels factors sociopolítics que l'anàlisi teòrica ha identificat com a desencadenants de conflictes violents: té una forta fragmentació ètnica i lingüística, una història traumàtica de conflicte amb Rússia, un terreny inaccessible propici als moviments guerrillers, conflictes armats en territoris limítrofs —a Txetxènia—, etc. Malgrat això, el país ha esquivat una situació de conflicte generalitzat. És cert que a l'actual república federada russa hi ha molts problemes (corrupció institucionalitzada, pobresa i l'aposta d'un segment de la població pel gihadisme). Tanmateix, tot indicava que el Daguestan hauria d'experimentar una situació bèl·lica com la veïna Txetxènia i no ha estat així. Per què?

Analitzem, primer, els factors que el Daguestan té i que, en el pla teòric, afavoreixen el conflicte armat. Si habitualment el Caucas es posa com a exemple mundial de gresol de cultures, el Daguestan és, sens dubte, la versió més extremada d'aquesta diversitat. Les xifres parlen per si soles: amb només 2,5 milions d'habitants, el país té més de 30 ètnies i més de 30 llengües. Potser el que encara és més significatiu és que l'ètnia majoritària (els àvars) només representa el 28% de la població i la segona (els darguans), el 20%. És a dir, que cap ètnia és realment majoritària... El fet que entre les ètnies del Daguestan se n'inclouin de la família caucàsica, de la turquesa, de la persa i de l'eslava no fa sinó reforçar la hiperfragmentació ètnica.

Així mateix, el Daguestan té un currículum ampli de lluita contra el domini rus. Durant tot el segle XIX la repressió de l'exèrcit dels tsars hi va ser especialment ferotge. Les rebel·lions dels daguestànics també foren constants. Fins i tot la república soviètica autònoma del Daguestan es va proclamar república sobirana el 1991, cosa que demostra que la reivindicació independentista es va mantenir viva durant el llarg període d'adoctrinament soviètic. Moscou no va acceptar pas la sobirania daguestànica, però això no va desencadenar cap guerra, a diferència de Txetxènia.

Precisament, el Daguestan ha aconseguit mantenir-se al marge del conflicte txetxè, malgrat que, en molts casos, les guerres a països veïns acaben contaminant els territoris limítrofs (a Europa hem pogut observar bé com les guerres a l'antiga Iugoslàvia van fer créixer enormement la màfia a Bulgària). A més

a més, el gihadisme txetxè hauria pogut seduir un país tan musulmà com el Daguestan. El 1999, el líder independentista txetxè Bassàiev va posar a prova l'aposta política del Daguestan amb una incursió militar gihadista que no va prosperar, en bona part, per la manca de suport popular.

Finalment, el país caucàsic també és un territori muntanyós i inaccessible, i aquest és un dels factors que afavoreixen el conflicte en tant que els moviments guerrillers es poden refugiar a les muntanyes i organitzar una resistència contra les forces militars convencionals, habitualment poc flexibles. La dispersió de la població en zones rurals no fa sinó augmentar el poder potencial d'un moviment guerriller. Però això tampoc va ser suficient per abocar el país al caos.

Així les coses, tot feia preveure un esclat de violència al Daguestan. Tanmateix, hi ha una sèrie de decisions –a voltes fortuïtes i a voltes no tant– que han portat el país per un camí històric molt més amable. Vegem-les.

En primer lloc, l'experiència daguestànica de l'època soviètica fou menys traumàtica que la txetxena: Stalin, mentre va donar ordres d'executar milers de txetxens i en va organitzar una deportació massiva, va optar per una política més contemporitzadora amb el Daguestan, buscant l'equilibri entre les diverses ètnies per guanyar-se el suport de les elits locals. D'aquesta manera, els txetxens van acumular greuges i van traçar una línia de continuïtat amb les lluites històriques contra l'opressió russa. En canvi, els daguestànics van veure estroncada la lluita contra els russos i, fins i tot, en vista dels viaranyes que seguien els txetxens, van reforçar la política de suport al Kremlin, per evitar una situació tan traumàtica com la de Grozni.

En segon lloc, i no pas menys important, l'expansió de la religió musulmana a més del 90% de la població va actuar d'element cohesionador de la societat i va posar fi a segles d'enfrontaments entre les ètnies daguestàniques. Finalment, l'equilibri entre ètnies es va segellar amb un sistema de distribució del poder polític que hi assegurava la presència de membres de les principals ètnies durant l'època soviètica. Aquestes regles s'aplicaven fins i tot en les posicions de direcció de l'Administració pública, les universitats, les empreses públiques, etc. Després de l'esfondrament de l'URSS, es va instaurar un sistema de cohabitació interètnica amb un consell executiu (el Gossovet) que garantia la presència de les catorze ètnies principals del país, de manera que totes se sentien representades pel govern i beneficiades pel pacte.

En definitiva, el Daguestan demostra que, malgrat que tot estigui orientat cap una banda, malgrat que tot sembli decidit, podem canviar el curs de la

història amb les decisions que prenem en cada moment. El curs de la història no està predeterminat; depèn, exclusivament, de nosaltres.

Tanmateix, afirmar que el Daguestan ha aconseguit evitar fins ara una guerra generalitzada no vol pas dir que hagi resolt tots els seus problemes. Ben al contrari: continua estant en una situació de risc elevat. Prova d'això, el president rus Medvédev ha assegurat que, tan sols entre el gener i el juny del 2009, han estat assassinats al Daguestan 75 membres de les forces de seguretat, 48 civils i 112 militants islamistes. Precisament, a principi de juny, el ministre de l'Interior del Daguestan, Adilguerei Magomedtaguírov, fou mort a trets per gihadistes. Magomedtaguírov dirigia la lluita contra els islamistes radicals, una lluita que va començar el 1999 amb l'anomenada llei antiwahhabita, que pretenia tallar de soca-rel el sorgiment de focus islamistes radicals importats directament de Txetxènia. La llei, però, es va aplicar indiscriminadament: es van tancar moltes mesquites, diversos líders religiosos van ser expulsats del país i, en general, es van perseguir sectors islamistes moderats.

Dins d'aquest clima de repressió, es va encetar un cicle de violència i reacció que ha perdurat fins avui en dia. La principal organització gihadista –i autora de la majoria dels atemptats al Daguestan– s'anomena Shariat Jamaat²⁰ i recluta amb molta facilitat joves islamistes que han sofert la persecució del govern. Molts d'aquests joves també s'afilien a l'organització perquè viuen en una situació de molta pobresa i, a causa del sistema de clans i de la corrupció, no veuen altra sortida per prosperar que el terrorisme islamista. En efecte, tal com va admetre el mateix president daguestànic, Mukhú Alíev, el mercat negre controla fins al 70% de l'economia i són els clans els que precisament el gestionen. El sistema de clans fa que la corrupció estigui a l'ordre del dia: els llocs de treball a l'Administració s'aconsegueixen amb suborns, els comerciants donen un tracte preferent a les forces de seguretat a canvi de «protecció», etc. De resultes, les capes més desfavorides de la població, apartades dels clans, es troben marginades del sistema i molts dels seus integrants opten pel gihadisme com a forma de redempció i, alhora, com a única via per posar fi als clans corruptes.

Les reserves de petroli i de gas que té el Daguestan, juntament amb els drets de pesca que li pertoquen a la mar Càspia, no fan sinó donar força a les màfies i perpetuar els clans i la pobresa de la majoria de la població. Si no s'estableix un sistema que redistribueixi el poder polític i econòmic, el més probable és que el gihadisme es continuï expandint al Daguestan. I que, de resultes, en una

²⁰ Shariat Jamaat és la secció daguestànica del Front Caucàsic (vegeu, en aquesta mateixa publicació, «Una introducció al trencaclosques caucàsic»).

situació d'inestabilitat, es faci trontollar el delicat equilibri entre les ètnies del país.

Grups ètnics del Daguestan

Nom	Percentatge
Àvars	29,4
Darguans	16,5
Kúmiks	14,2
Lesguians	13,1
Russos	6,7
Laks	5,4
Àzeris	4,3
Tabassarans	4,3
Txetxens	3,4
Nogais	1,5
Rútuls	0,9
Aguls	0,9
Tsakhurs	0,3
Altres	1

Font: Cens rus del 2002

3

BLOC POLÍTIC. EL CAUCAS DEL SUD

L'error de càlcul georgià

Jordi Bacardit, periodista

La guerra d'Ossètia del Sud de l'agost del 2008 va posar al descobert les contradiccions o, si es prefereix, la gran complexitat de la política internacional. D'una banda, Geòrgia, un país que històricament ha lluitat contra l'ocupació dels grans imperis, va provar de sotmetre per la força dos territoris discòls: Ossètia del Sud i Abkhàzia. I, de l'altra, una Rússia que defensava aferrissadament el principi internacional de la integritat territorial dels estats, com per exemple en el cas de Sèrbia amb Kosovo, va donar suport militar a dos territoris que pretenien separar-se del seu Estat.

El Govern georgià de Mikheïl Saakaixvili s'ha comportat sovint amb les minories nacionals com un actor imperialista. Malgrat representar un pas cap a la democratització del país des del 2003 amb la Revolució Rosa, Saakaixvili ha optat per l'ús de la força per mantenir sota control tot el territori estatal. Cal recordar que tant Ossètia del Sud com Abkhàzia han mostrat la voluntat de ser independents en diverses ocasions. En efecte, els sud-ossetes van proclamar la independència d'Ossètia del Sud el 1990, just després que el Consell Suprem Georgià prohibís les candidatures territorials a les eleccions georgianes, amb la intenció clara de foragitar les formacions polítiques ossetes. Un any abans, el Consell Suprem Georgià també havia establert el georgià com la llengua principal de l'Estat, per davant de l'osseta. Així mateix, el govern secessionista d'Ossètia del Sud, que funcionava com un estat independent de facto, va organitzar el novembre del 2006 un referèndum d'autodeterminació en què, segons les autoritats de Tskhinvali, va guanyar el sí per un 99% dels sufragis i un 95% de participació. El plebiscit no va ser reconegut per les Nacions Unides, la Unió Europea ni l'OSCE, entre d'altres motius, perquè la població georgiana no va participar en la contesa electoral. Tanmateix, les eleccions van ser escrutades per 34 observadors internacionals d'Alemanya, Àustria, Polònia i Suècia en 78 col·legis electorals i, amb tota seguretat, la majoria de la població preferia la independència. El Govern de Saakaixvili, doncs, es va escudar en la penetració de la màfia a Ossètia del Sud i la influència russa sobre el territori, tots dos fets ben certs, per justificar la conquesta d'un territori manu militari.

Similarment, en ple apogeu del desmembrament de la Unió Soviètica, Abkhàzia es va voler desmarcar del procés independentista georgià i va votar en

referèndum, el 1991, romandre a la Unió Soviètica, amb un 98,6% dels vots favorables i un 52,3% de participació. Altre cop, els georgians no van assistir a les eleccions amb la intenció de deslegitimar el procés. I, altre cop, el Govern georgià va voler prescindir de la voluntats dels abkhazos, i va voler imposar la seva voluntat amb la força. Tanmateix, els georgians van perdre la guerra del 1992-1993 i els abkhazos van fer com els sud-ossetes: proclamar una independència que no reconeixia cap estat però que exercien de facto.

Que el comportament del Govern georgià en la guerra d'Ossètia del Sud sigui antidemocràtic, però, no vol pas dir que l'actuació del Kremlin en ambdós conflictes sigui legítima. Per a Rússia, la guerra d'Ossètia del Sud havia de marcar el punt d'inflexió en l'erosió desbocant de la seva antiga àrea d'influència. Efectivament, en els darrers anys, Rússia no havia fet més que perdre poder en els països veïns: primer, les repúbliques bàltiques van acabar integrades a la UE. Després, les revolucions de colors van fer perdre la influència de Moscou en països tan importants com Ucraïna i Geòrgia, i també el Kirguizistan. Moscou, però, envalentida pel progrés econòmic entre el 2000 i el 2007 (el PIB real rus va augmentar un 7% de mitjana en aquest període), va decidir posar punt i final al seu retrocés internacional. D'aquesta manera, primer, va donar suport al Govern bielorús de Aleksandr Lukaixenko davant d'una nova revolució de colors que finalment va fracassar. A més a més, el Kremlin va oposar tota la resistència que va poder a la independència de Kosovo del seu aliat tradicional serbi. Paral·lelament, es va oposar a l'escut antimíssils nord-americà a Polònia i a la República Txeca. Segons Washington, el sistema de defensa havia de protegir Europa i els EUA dels míssils que l'Iran estava a punt de desenvolupar, com per exemple, el Shahab-6. Però el Kremlin hi estava completament en contra perquè adduïa que el dispositiu permetria controlar tots els moviments aeris russos fins als Urals.

A tot això, els membres de l'OTAN van emetre una declaració l'abril del 2008 que afirmava que Ucraïna i Geòrgia entrarien un dia en l'organització atlàntica. Segurament, l'ampliació de l'OTAN i la independència de Kosovo van ser les gotes que van fer vessar el got d'una Rússia que es veia enfortida per l'economia. I per això Moscou va decidir donar un cop de puny sobre la taula i enfrontar-se militarment amb Geòrgia (un fet inèdit des de la Guerra Freda), per aconseguir el control d'Ossètia del Sud i d'Abkhàzia. El gran error estratègic de Saakaixvili, fins i tot més gran que el d'esperar un possible ajut nord-americà, va ser el de no entendre el canvi de posició del Kremlin. De fet, vist amb perspectiva, ara que la crisi econòmica ha tornat a amansir Rússia

(bàsicament, per la baixada en picat del preu del cru, del qual depèn tant l'economia russa), segurament el Kremlin no hauria actuat amb la contundència amb què ho va fer l'agost del 2008.

Ossètia del Sud i Abkhàzia: semblants, però diferents

Júlia Cordonet i David Forniès, investigadors del CIEMEN

Quan es parla de les repúbliques autoproclamades —o novament independents, o secessionistes— de Geòrgia, el paquet sempre inclou com en un magma informe dos territoris que ni tan sols es toquen: Abkhàzia i Ossètia del Sud. El decurs de la història ha fet que ambdós territoris hagin acabat seguint trajectòries paral·leles en els darrers anys, fins al punt que tots dos han estat reconeguts com a estats independents per part de la Federació Russa, el seu gran —i únic— protector. Però val la pena aturar-se un moment per discernir les notables diferències que hi ha entre l'un i l'altre per entendre una mica millor el joc polític, econòmic i militar de la zona.

Actualment la nació osseta es troba dividida en dues administracions oficialment reconegudes: la República d'Ossètia del Nord, dins de la Federació Russa, i l'Entitat Administrativa Provisional d'Ossètia del Sud, a Geòrgia, el territori de la qual actualment és un estat de facto, la República d'Ossètia del Sud. No és una qüestió insignificant: a diferència dels abkhazos del Caucas²¹, que viuen pràcticament tots dins de les fronteres de la República d'Abkhàzia, els ossetes que viuen a la seva república independent de facto són una minoria (menys del 20% de la població osseta total). Això, lògicament, planteja un problema evident de coherència de part russa: si Moscou ha reconegut a tota la nació abkhaza el dret a constituir-se en república sobirana, és difícilment justificable que la nació osseta, «tota» la nació osseta, no pugui fer el mateix.

Els ossetes, de fet, s'han acabat acostumant a les fronteres de 1918, quan el trencament de l'Imperi rus va fer caure els dos territoris sota administracions diferents. Administrativament, Ossètia del Sud es convertí en la Regió Autònoma d'Ossètia del Sud el 1922 i mantingué aquest mateix grau d'autonomia fins al final de 1990, quan Geòrgia l'anul·là com a conseqüència de la declaració unilateral de sobirania dins de l'URSS de la República Democràtica d'Ossètia del Sud, el 20 de setembre de 1990. Tot i la separació no només administrativa sinó sobretot geogràfica que patia, el poble osseta ha mantingut un

21 Fem la distinció entre els abkhazos del Caucas i els abkhazos de Turquia, numèricament superiors als primers, que són els descendents dels qui van emigrar des d'Abkhàzia cap a l'Imperi otomà durant les dècades de 1860 i 1870.

sentiment d'unió i ha aconseguit conservar la seva llengua. La construcció, el 1985, del túnel de Roki, que uneix els dos territoris, va facilitar la preservació dels llaços a banda i banda de la serralada Caucàsica²².

Les tensions entre ossetes i georgians, ja patents a les revoltes ossetes del principi del segle xx, van escalar amb la glasnost de Gorbatxov i van esclatar en un conflicte armat el gener de 1991. La guerra va provocar l'exili de més de 100.000 sud-ossetes a Ossètia del Nord²³, així com la fugida d'uns 23.000 georgians a d'altres zones de Geòrgia, a més de l'ensorrament de l'economia sud-osseta i una pèrdua important d'infraestructures. Els abkhazos, per la seva banda, també van lliurar la seva guerra particular contra Geòrgia entre 1992 i 1993, i en ambdós casos el resultat va ser similar. A Ossètia del Sud, l'alto el foc va deixar el territori dividit: més de dos terços van quedar en mans ossetes i l'altre terç restant —la regió d'Akhalgori— va romandre controlat per Geòrgia. A Abkhàzia, les forces abkhazes es van quedar amb el 85% del país, mentre que el 15% restant —la gorja de Kodori— va restar controlat per Geòrgia.

Així, les repúbliques d'Abkhàzia i d'Ossètia del Sud es van convertir en independents de facto. Després d'uns anys d'atzucac, les tensions van anar pujant d'intensitat a partir de 2004, procés que va desembocar, l'estiu de 2008, en una guerra llampec de cinc dies on la intervenció russa va decantar la balança a favor d'Abkhàzia i d'Ossètia del Sud, ara sí, ambdues amb el control de tots els seus territoris i amb el reconeixement oficial per part de Rússia, Nicaragua i Veneçuela. La pitjor part en el conflicte se la van endur de nou els residents d'Ossètia del Sud: 23.000 ossetes i 15.000 georgians van abandonar les seves llars. A Abkhàzia els residents de la gorja de Kodori —uns 2.000 georgians de llengua svanetiana— també van ser expulsats. L'economia sud-osseta va acabar d'esfondrar-se i de fer-se totalment dependent de Rússia.

Els interessos geoestratègics, damunt la taula

Però, que ha motivat la Federació Russa a intervenir? Oficialment, la protecció dels ciutadans russos d'Ossètia del Sud i d'Abkhàzia, que són molts gràcies a la política russa de concedir passaports a tots els sud-ossetes i abkhazos que ho han demanat. Però, darrere d'aquests argument, s'hi endevinen moltes més causes. Es poden citar, per exemple, les ambicions imperialistes russes a la regió

22 El túnel de Roki ha estat una font de finançament important per al govern independentista i l'única entrada de productes durant gairebé dues dècades d'embarcament per part de Geòrgia.

23 Un efecte dòmino interessant: la ubicació dels refugiats sud-ossetes a la zona de Prigorodni va causar un breu conflicte armat entre la República Autònoma d'Ossètia del Nord i la veïna República Autònoma d'Ingúixia, que considerava aquest territori històricament ingúix.

—mitigades durant la dècada de 1990, com a conseqüència de la crisi nacional després de la desaparició de la Unió Soviètica, i recuperades amb força durant la primera dècada del segle XXI de la mà de Vladímir Putin—, el desig d’evitar com fos l’entrada de Geòrgia a l’OTAN, o la protecció dels seus interessos com a proveïdor de gas a Europa²⁴. O senzillament resulta que defensant els interessos sud-ossetes no només dóna suport a un poble caucàsic històricament aliat seu i cristià, sinó que, alhora, respon al reconeixement occidental de la independència unilateral de Kosovo —percebuda com una ofensa a Moscou— promovent les seves pròpies causes. Qui sap, podria estar «castigant» Geòrgia per les seves tendències occidentals. Tal com els russos sempre afirmen, a Rússia només l’entenen els russos.

En el cas particular d’Abkhàzia —i heus aquí una diferència crucial respecte d’Ossètia del Sud—, la seva situació al llarg de la costa de la mar Negra la converteix en un important enclavament estratègic. L’agència Itar-Tass ha arribat a publicar —citant fonts de la marina russa— que, en el fons, l’interès per Abkhàzia rau en el fet que el Ministeri de Defensa rus hi vol traslladar la flota de la mar Negra quan, el 2017, hagi de marxar de Sebastòpol, a Ucraïna. Això no ha estat pas confirmat per ningú²⁵, però el president abkhaz, Serguei Bagapx, va admetre el maig passat que, efectivament, a la ciutat d’Otxamtxira s’hi instal·laran sis bucs de guerra russos²⁶. Sigui com sigui, la costa abkhaza és molt a prop dels ports georgians de Poti i Batumi, del turc de Trabzon i dels russos de Sotxi i Novorossíisk. Això vol dir estratègia militar, però també potencialitat per a intercanvis comercials intensos i per al desenvolupament turístic —comptant, a més, que el 2014 se celebren els Jocs Olímpics d’Hivern a menys de 40 quilòmetres de la seva frontera septentrional, en els quals les autoritats abkhazes tenen posades grans esperances pel que fa al progrés econòmic de la república.

Per contra, Ossètia del Sud es troba completament enclavada entre els pics del Caucas i l’hostil Geòrgia, amb Roki com a únic cordó umbilical i amb un territori que ofereix pocs recursos naturals. La població sobreviu majoritàriament de l’agricultura de subsistència i de les ajudes dels seus familiars nord-ossetes i de l’Estat rus, mantenint-se gràcies a les forces armades d’aquest país.

24 El fet de desestabilitzar Geòrgia podria alentir el projecte de canalització de gas Nabucco, que unirà els mercats d’Europa amb l’Orient Mitjà i l’Àsia Central a través de Turquia i la seva frontera amb Geòrgia i l’Iran.

25 I, de fet, l’opció més lògica per a traslladar la flota sembla el port de Novorossíisk, en territori de la Federació Russa, on s’estan fent intensos treballs de condicionament des de 2007.

26 Itar-Tass: «Number of Russian troops in Abkhazia and South Ossetia to be cut». Consultable a l’enllaç <http://www.itar-tass.com/eng/level2.html?NewsID=13954484&PageNum=0> [Consulta: 15 de setembre de 2009]

Quin futur espera a Ossètia del Sud, amb una economia devastada, l’amenaça d’una nova guerra, amb part de la població a l’exili, la comunitat internacional en contra i un padrí amb els antecedents de la Federació Russa? Pinten bastos.

Els meskhetians deportats de Geòrgia: entre integració i repatriació

Sophie Tournon, doctora en Lletres i Civilitzacions Orientals i investigadora del Centre de Recherches Russes et Euro Asiatiques (CREAA), INALCO

La minoria meskhetiana, deportada de Geòrgia per Stalin, es troba avui dia en situació de diàspora desmembrada en l'espai postsoviètic, i encara més enllà. Aquests musulmans turcòfons i russòfons no tan sols tenen ciutadania diferents, sinó que mantenen una relació complexa amb la seva història i la seva pròpia identitat ètnica. Actualment, la qüestió de la repatriació a Geòrgia té una importància bastant relativa, però és un símbol fort, tant per als meskhetians com per a Geòrgia.

1. Resum històric

Els musulmans de Meskhètia no tan sols tenen una història i una geografia compartides entre Geòrgia i Turquia, sinó també una relació fluctuant amb la seva identitat. Les poques recerques sobre el seu tema els presenten bé com a descendents de les tribus turqueses, bé com a georgians islamitzats i sotmesos al jou dels otomans. El fet és que els meskhetians, o turcs meskhetians, al principi del segle xx van lluitar sovint amb els otomans contra els georgians, abans de ser integrats finalment dins de l'URSS en tant que àzeris. Privats de contactes amb la Turquia enemiga, els meskhetians no van ser assimilats dins la nació georgiana, mentre que els adjars musulmans de la regió adjacent van ser acollits com a georgians «de soca-rel», malgrat la seva fe.

En plena Segona Guerra Mundial, el Kremlin va procedir a una neteja de les fronteres soviètiques i a una depuració ètnica, amb la deportació de diverses poblacions de les zones occidentals cap a l'Orient. Els meskhetians formen part d'aquests «pobles castigats» per Stalin. Prop de 100.000 persones (essencialment dones, infants i gent gran, ja que els homes eren al front de guerra) són deportades amb trens cap a l'Àsia central el 1944. La zona netejada és repoblada parcialment i de seguida per georgians desplaçats, els pobles són abandonats o destruïts, i Meskhètia, com tota àrea fronterera, és posada sota control militar estricte.

2. Una població dispersada

Desplaçats de per vida, els meskhetians s'integren en els seus llocs d'acollida centreamericans, principalment a les zones rurals, mentre una elit militant poc nombrosa duu a terme una lluita oberta i pacífica per reclamar el dret de retornar a Geòrgia. Les concentracions, cartes de peticions i enviaments de delegacions a Moscou i a Tbilisi mai van fer doblegar-se les autoritats centrals i georgianes, per qui el problema dels meskhetians, de manera semblant a la qüestió dels tàtars de Crimea –un altre poble deportat que milita segons el mateix modus operandi– no tenia cap importància. El moviment meskhetià, escindit identitàriament entre els proturcs i els progeorgians, té el mèrit d'existir i de reunir els meskhetians al voltant de les qüestions de la seva història i del seu origen. No obstant això, la seva única victòria real va ser, el 1957, l'obtenció del dret a instal·lar-se a l'Azerbaidjan, on van anar progressivament al voltant de 50.000 meskhetians, amb l'esperança segura de poder arribar a Geòrgia. El 1989, mentre la Perestroika fa tremolar la fortalesa soviètica, aixecaments qualificats d'etnonacionalistes inflamen l'Àsia central. A l'Uzbekistan, esclaten pogroms a la vall de Ferganà, emprenent-la violentament amb els meskhetians. Al voltant de 100.000 d'ells fugen de la zona, per milers, cap a Rússia, l'Azerbaidjan i Ucraïna, cosa que accentua encara més la dispersió de la seva població. Cap meskhetià no és acollit en una Geòrgia decididament tancada. Només alguns individus aconseguen de penetrar-hi il·legalment, però en són expulsats cada vegada, per les autoritats soviètiques o per les forces del primer president de la Geòrgia independent, Zviad Gamsakhurdia.

3. La repatriació impossible

A la caiguda de l'URSS, la situació dels meskhetians empitjora dramàticament. Mentre que la immensa majoria d'aquesta població, estimada entre les 300.000 i les 500.000 persones, adquireix la ciutadania del seu país d'integració, 40.000 meskhetians de Ferganà són acollits com a refugiats a l'Azerbaidjan. Com a cas més extrem, els prop de 15.000 meskhetians de la regió russa de Krasnodar veuen com se'ls nega la ciutadania russa i tots els drets fonamentals: sense papers, són apàtrides subjectes a totes les derives possibles per part de les autoritats, dels seus patrons i, de manera general, de la xenofòbia creixent en una regió particularment preocupada pels «problemes ètnics»: guerres a Txetxènia, tensions al Daguestan i a Ossètia del Nord, conflictes més o menys latents a les repúbliques binacionals. Aquesta situació, única considerant la integració de milers de meskhetians en altres llocs de Rússia, és denunciada re-

gularment per l'ONG russa Memorial. El seu cas fa reaccionar els Estats Units, que organitzen una ajuda humanitària de gran abast. El 2004, milers d'aquests meskhetians apàtrides reben el dret d'instal·lar-se en territori nord-americà, en qualitat de refugiats prioritaris.

Per la seva banda, la Geòrgia d'Edvard Xevardnadze es troba sola davant de la qüestió de la repatriació dels meskhetians. Com que ja no es pot amagar darrere del refús rígid del Kremlin sota el pretext de la protecció de les fronteres, el govern georgià –que tan sols ha acollit alguns centenars de meskhetians– argumenta la incompatibilitat cultural dels georgians i dels meskhetians, i el risc de conflicte en cas de repatriació. De fet, Geòrgia a penes controla el seu territori i les seves regions amb una presència forta de minories ètniques: conflictes oberts a Abkhàzia i a Ossètia del Sud, latents a Javakhètia (minoria armènia), a Kvemo Kartli (minoria àzeri) i a Pankisi (minoria txetxena). La repatriació de milers de meskhetians es percep, en el millor dels casos, com una nova font de desequilibri demogràfic, econòmic i ètnic, i en el pitjor, com una palanca per a la inestabilitat, manipulada per una Rússia desitjosa de conservar la seva antiga parcel·la sud-caucàsica. En tots dos casos, les autoritats, els mitjans georgians i una part de l'elit intel·lectual i de la població georgiana s'oposen –de vegades, violentament– a la repatriació dels meskhetians, qualificats de «turcs deslleials».

4. El pes dels organismes internacionals

Presentes en diferents parts de l'antiga URSS, als Estats Units i a Turquia, i fent front a diversos problemes econòmics, socials i humanitaris, la qüestió meskhetiana depassa el marc estret dels afers estrictament nacionals. D'aquí la preeminència del paper mediador de les organitzacions no governamentals i intergovernamentals en aquesta causa espinosa on Rússia i els estats de l'Àsia central són, també, parts implicades. El Consell d'Europa, del qual Geòrgia esdevé membre el 1999, inclou la resolució del problema meskhetià entre les condicions d'admissió de Geòrgia al seu si. Aquesta institució, així com nombroses ONG, sobretot el Centre Europeu per als Afers de les Minories (ECMI) i l'Open Society Institute, de la Fundació Soros (OSI), juguen un paper de primer ordre en la reavaluació d'aquesta causa per part del govern georgià.

Ara bé, aquest darrer aspecte no obre de veritat l'expedient de la repatriació dels meskhetians fins al 2006, sota la «coacció». És adoptat, finalment, un projecte de llei, de contingut ben criticable. En aquesta ocasió, els meskhetians que vulguin tornar a Geòrgia han de renunciar prèviament a la seva ciutada-

nia i esperar a rebre l'estatut inèdit de «repatriat», una mena d'apàtrida soft, tot esperant el lliurament eventual del preciós passaport georgià. D'alta banda, entre la quantitat de documents requerits, es demana la prova impossible de la seva qualitat de deportats. A més, les demandes han de ser presentades abans de la data límit de 31 de desembre de 2009. Aquest dia, prop de 4.000 peticions haurien estat presentades i acceptades, ben poques en comparació amb les estimacions fetes per les associacions meskhetians. La seva avaluació i la repatriació haurien de començar a partir de gener de 2011.

Els prop de 1.500 meskhetians ja presents a Geòrgia es declaren globalment satisfets per la seva situació, però les seves condicions reals d'integració fan reflexionar. Estigmatitzats per la seva llengua i per la seva cultura (religió) musulmana, els «repatriats» fan front a diversos problemes econòmics i socials (compra de terrenys i d'immobles, recerca de feina, de sortida del territori nacional, etc.). També fan front a les pressions destinades a «convèncer-los» de la seva identitat georgiana i, en certa mesura, de convertir-los a l'ortodòxia.

En aquest context, per als meskhetians que desitgen tornar a Geòrgia, es tracta d'iniciar diverses lluites: lluita política contra els prejudicis i les discriminacions dels quals són víctimes, lluita pedagògica per restablir la seva història i apaivagar els records concurrents georgians i turcs, i lluita jurídica pels seus drets i el seu reconeixement. Però, vista la situació social, econòmica i política particularment inestable de Geòrgia i la feblesa tant numèrica com estructural d'algunes associacions meskhetians de Geòrgia i d'altres llocs, l'evolució de la situació dels meskhetians continuarà depenent de la voluntat de les autoritats georgianes, de la mentalitat de la població local i del suport de les ONG que n'estan al capdavant. Finalment, es planteja la qüestió de la situació dels meskhetians més o menys integrats pel món, i del seu desig de quedar-s'hi o del seu dret a «tornar» a la terra dels seus ancestres.

Fonts

Premsa

- Kavkazski Uzel, Kavkazski akcent, premsa georgiana

Informes d'ONG

- Memorial (Rússia), ECMI (Geòrgia), OSI (Geòrgia)

Obres

- Trier, T.; Khanzhin, A. The Meskhetian Turks at a Crossroads. Integration, repatriation or Resettlement? Munster: Lit Verlag, Societal Transformation, 2007
- Campana, A.; Dufaud, G.; Tournon, S. Les Déportations en héritage. Les peuples réprimés du Caucase et de Crimée hier et aujourd'hui, Presses universitaires de Rennes, 2009

Armènia, entre la història i el pragmatisme

Jordi Bacardit, periodista

El Govern d'Armènia i el de Turquia van acordar l'octubre de 2009 obrir la frontera comercial entre els dos països. Es tracta d'un pas històric cap a la normalització de les relacions turcoarmènies i, el que és més important, cap a la solució d'un conflicte que ha causat molt dolor i molta pobresa. Ambdós executius han optat per una opció pragmàtica: Armènia ha decidit posposar la reivindicació històrica que Ankara reconegués el genocidi armeni abans d'asseure's a la taula negociadora, a canvi de poder fer comerç amb els turcs; i Turquia ha acceptat dialogar malgrat que Erevan no s'ha retirat de l'Alt Karabakh (un territori que oficialment forma part de l'Azerbaidjan però que, de facto, funciona com una república independent proarmènia), per tal d'ampliar el mercat i guanyar influència a la zona en detriment de Rússia.

La reobertura de la frontera, però, no és pas una renúncia a les reivindicacions històriques d'ambdós països. Tant Turquia com Armènia esperen, amb aquest gest, crear un clima de prou confiança com per, en el futur, poder resoldre al seu favor el contenciós de l'Alt Karabakh i el del genocidi armeni. Tanmateix, el motor d'aquest rapprochement han estat, un cop més, els interessos econòmics d'ambdues parts. En efecte, malgrat el creixement econòmic d'Armènia dels últims anys, el país caucàsic és el 98è estat d'un total de 192 en renda per càpita. Segons les dades del mateix Govern, el 25% de la població viu en la pobresa i, el que potser és més preocupant, una quarta part del PIB són transferències monetàries de la diàspora armènia. De fet, la populosa i afluent diàspora armènia també ha contribuït desproporcionadament amb inversions al país, sobretot en infraestructures. El teixit productiu armeni, doncs, encara està molt afectat per l'anquilosat sistema soviètic i la conversió cap a una economia de mercat està dominada, un cop més, per la corrupció.

Amb els anys, la societat armènia, històricament dinàmica i pròspera, havia assumit que bona part de les dificultats econòmiques per les quals passava tenien un origen geopolític. En efecte, Armènia es trobava tenallada a l'est i al sud pel conflicte amb l'Azerbaidjan i la província azerbaidjanesa de Nakhtxivan; a l'oest, per Turquia; i l'única sortida comercial que tenia fins ara era a través de Geòrgia, per on transitava el 80% del comerç armeni. I, de fet, ni tan sols Geòrgia era un soci estable, com es va poder comprovar l'any 2008 amb la guerra

russogeorgiana, que, malgrat durar pocs dies, va causar talls en el subministrament del petroli a Armènia. Per la seva banda, Geòrgia mai ha acabat de veure amb bons ulls les bases militars russes en territori armeni, atès que incrementa la sensació georgiana d'encerclament rus.

D'altra banda, l'aliança militar amb Rússia, que es traduïa en bases militars russes a Armènia, però també en la participació d'Erevan en l'Organització del Tractat de Seguretat Col·lectiva (l'actual alternativa russa a l'OTAN), no podia treure Armènia de la mala situació econòmica. Com tampoc ho podia fer la influència del lobby armeni en les diferents administracions nord-americanes. Amb pràcticament totes les fronteres tancades, Armènia estava condemnada.

Davant d'aquesta evidència, la societat armènia ha entès que la reobertura de la frontera amb una potència comercial com Turquia era indispensable per poder prosperar. Però, per a fer-ho, la societat armènia s'ha hagut de sobreposar al dolor moral de pactar amb el poble responsable del seu genocidi. La contrapartida és encetar una nova etapa en què Armènia pot alliberar el seu potencial com a societat. Cal recordar que, malgrat tenir poc més de 3 milions d'habitants, Armènia és una de les nacions més antigues. Durant segles, va prosperar econòmicament com poques altres nacions, gràcies a una xarxa de comunitats d'armenis al món que li servia de plataforma comercial. Així mateix, malgrat estar situada a la cruïlla de grans civilitzacions que col·lidien periòdicament i envaïen el territori armeni (l'Imperi bizantí, Rússia, l'Imperi otomà i Pèrsia), els armenis van aconseguir fer perdurar la llengua, un alfabet propi, i també una església apostòlica pròpia. De fet, Armènia fou el primer país del món a adoptar el cristianisme com a religió oficial (any 301).

L'obertura de la frontera entre Armènia i Turquia és, literalment, l'obertura d'Armènia cap al món, en el sentit que Erevan trenca l'encerclament a què havia estat sotmesa fins ara per Turquia i l'Azerbaidjan, tant en l'àmbit econòmic com en el cultural. En l'agenda política d'ambdós països, però, caldrà treballar a mig termini en una solució pactada sobre l'Alt Karabakh i sobre el reconeixement turc del genocidi, per tal que cap de les parts radicalitzades ho pugui aprofitar per torpedinar el restabliment de les relacions diplomàtiques turcoarmènies. A poc a poc s'ha de crear un clima de confiança que, d'una banda, obligui Armènia a retornar la part de territori àzeri que no forma part de l'Alt Karabakh i, de l'altra, obligui Turquia a reconèixer el genocidi, amb la contrapartida que això no impliqui acceptar reivindicacions econòmiques ni territorials armènies.

Una aliança militar amb Armènia reforça la presència de Rússia al Caucas del Sud

Arnau Flórez, periodista

L'estreta aliança entre Rússia i Armènia ha estat enfortida una mica més amb el pacte que els dos països van signar l'agost de 2010, segons el qual Rússia es converteix en el garant de la seguretat d'Armènia, i a través d'una esmena del tractat de 1995 que regula la presència de tropes russes al país per la qual es prorroga la cessió de la base militar russa de Gyumri fins al 2044 alhora que n'augmenta el nombre d'efectius. A més, s'estableix que el paper de les tropes serà no només defensar els interessos de Rússia, sinó també «protegir la seguretat d'Armènia i del seu exèrcit». Per fer efectiva la promesa, estableix el compromís de Rússia d'oferir «armament modern i equipament militar especial» a Erevan.

La consolidació del rol de Rússia al Caucas meridional podria ser determinant per a la resolució del conflicte de l'Alt Karabakh, de majoria armènia i independent de facto, però administrativament azerbaidjanès. L'enfortiment de la posició armènia pot ser una dificultat afegida per a l'Azerbaidjan, que es resisteix a perdre el territori, però no té suficients garanties militars per impedir-ho.

Aquest posicionament, però, no ha estat gaire ben rebut per alguns sectors dins de la mateixa Armènia. És el cas del Partit del Patrimoni, una formació menor de l'oposició. El seu líder considera que «les nostres autoritats diuen que 'sí' a tothom», i lamenta que «un cop més» la influència russa a la regió hagi crescut «en contra dels interessos nacionals» armenis.

D'altra banda, en el que és un complicat joc d'equilibris, algunes fonts asseguren que Moscou podria haver venut armament a l'Azerbaidjan, principal adversari regional d'Armènia. Sembla que Bakú hauria adquirit una sèrie de míssils antiaeris, una arma defensiva, però que deixaria l'artilleria azerbaidjanesa molt ben preparada per defensar la infraestructura de gas i petroli, un dels principals punts estratègics del país.

Qui no sembla haver-se posat gaire nerviós per l'acord russoarmeni és l'OTAN. El seu representant especial al Caucas del Sud, Robert Simmons, deia el mes de setembre que l'organització atlàntica admet i té clar que Armènia forma part de l'aliança militar encapçalada per Moscou, l'Organització del Tractat de Seguretat Col·lectiva (OTSC), i que això no contraria pas el quarter general de Brussel·les. L'OTAN fa frontera amb l'OTSC precisament aquí: Turquia és membre de la primera organització i Armènia, de la segona.

L'Alt Karabakh, a l'ull de l'huracà

Jordi Bacardit

Enmig de les muntanyes del Caucas, entre Armènia i l'Azerbaidjan, hi ha un petit territori de 4.400 kilòmetres quadrats, on viuen tan sols 138.000 habitants i que, malgrat tot, se l'han disputat diversos imperis durant segles: l'Alt Karabakh. Durant el segle xx ha estat l'escenari d'enfrontaments sagnants entre armenis i àzeris. És un d'aquells països 'territori de ningú': oficialment forma part de l'Azerbaidjan, però de facto és una república independent proarmènia. Un territori fantasma, on la llei s'aplica arbitràriament. Tanmateix, Bakú sempre ha considerat la recuperació del control sobre l'Alt Karabakh una qüestió de principi. I a ningú se li escapa que, en qualsevol moment, el conflicte latent pot esclatar i desencadenar inestabilitat a la regió.

De fet, la reobertura de la frontera entre Armènia i Turquia ha tornat a posar sobre la taula el conflicte de l'Alt Karabakh. Cal recordar que el 1993 Turquia va tancar la frontera amb Armènia per protestar contra el que considerava una ocupació armènia de l'Alt Karabakh, un territori que fins aleshores controlava Bakú. D'aquesta manera, Turquia feia costat un cop més als àzeris, un poble amb forts lligams culturals i lingüístics amb els turcs. En nombroses ocasions, Ankara havia advertit que la retirada armènia de l'Alt Karabakh era una condició sine qua non per al restabliment de les relacions diplomàtiques. Malgrat això, Turquia i Armènia han reobert enguany la frontera sense que Armènia hagi modificat la posició sobre el territori en disputa. Precisament per això, a l'Azerbaidjan s'han encès totes les alarmes, perquè el gest de Turquia es podria interpretar com una acceptació tàcita de la independència de l'Alt Karabakh. Davant d'aquesta lectura, diversos estaments azerbaidjanesos defensen una intervenció militar a la zona per recuperar el control de l'Alt Karabakh, i per evitar que la independència de facto del país es consolidi definitivament.

Els partidaris de recuperar militarment el Karabakh també addueixen una raó de timing. En efecte, els ingressos petrolers han permès al règim azerbaidjanès d'invertir massivament en armament militar. En concret, Bakú ha gastat els darrers temps al voltant de 1.000 milions de dòlars a l'any en despesa militar, mentre que Armènia hi ha destinat 250 milions de dòlars. D'aquesta manera, la relació de forces militars s'ha decantat els darrers anys clarament a favor de l'Azerbaidjan. Paral·lelament a l'expansió econòmica gràcies a l'extracció del

petroli, Bakú ha aconseguit guanyar influència tant als països occidentals com a Rússia i al món musulmà. Però és més, segons diversos estudis, els ingressos petrolers de l'Azerbaidjan començaran a disminuir cap al 2012, amb la qual cosa el moment idoni per intervenir militarment seria abans del declivi.

Davant d'aquest perill, és del tot imprescindible que el Grup Minsk de l'OSCE, que actua com a mediador en el conflicte, exerceixi pressió política i econòmica per tal de forçar les parts a una entesa. Especialment els copresidents de l'organisme (França, Rússia i els Estats Units) han de pressionar per començar immediatament unes negociacions d'acord amb els termes proposats el 2006: la renúncia de l'ús de la força; la retirada armènia de la part àzeri al voltant de l'Alt Karabakh (en definitiva, del perímetre de seguretat que van conquerir els armenis al principi dels noranta); i un estatus interí per a l'Alt Karabakh, amb forces de pau internacionals incloses, fins que es convoqui un referèndum d'autodeterminació, en el qual hauran de participar els àzeris desplaçats (tot i que creiem que no es pot fer del retorn dels desplaçats una qüestió de principi, perquè cal ser conscient que un Alt Karabakh mixt seria, molt probablement, un autèntic polvorí i que, a més, obriria la porta a la reivindicació del retorn dels armenis desplaçats de l'Azerbaidjan).

La pretensió àzeri

Com es pot comprovar, els principis establerts pel Grup de Minsk fan preveure que, si s'apliquessin, l'Alt Karabakh mantindria la seva independència, perquè els armenis han conformat la majoria de la població en tots els períodes i, lògicament, l'opció independentista guanyaria fàcilment el referèndum. I és que la pretensió àzeri sobre l'Alt Karabakh des del principi del segle xx no només vulnera el dret democràtic a l'autodeterminació, sinó que també té un marcat deix imperialista. En efecte, l'Alt Karabakh ha estat habitat des de fa segles per armenis. Durant la revolució, els bolxevics es van comprometre a atorgar el territori a Armènia, per tal d'assegurar-se el suport d'Erevan. Tanmateix, com en tantes d'altres promeses bolxevics a les minories nacionals, al final els líders de la revolució van prioritzar d'altres interessos. Així les coses, el 1924 el règim soviètic va crear la Regió Autònoma de l'Alt Karabakh dins de la República de l'Azerbaidjan. L'objectiu d'aquesta decisió fou atraure la Turquia d'Atatürk a la revolució bolxevic. Una bona forma per a fer-ho era la de donar a Ankara expectatives de poder reconstruir la seva àrea d'influència, just després del col·lapse de l'Imperi otomà al final de la Primera Guerra Mundial. I Moscou va decidir fer una picada d'ullet a Turquia concedint l'Alt Karabakh

a l'Azerbaidjan, un país amb forts vincles culturals i lingüístics amb els turcs. Des d'un bon principi estava clar que la decisió generaria un conflicte tard o d'hora, atès que, el 1924, el 94% de la població era armènia.

Així les coses, des de la inclusió de l'Alt Karabakh a l'Azerbaidjan, les autoritats de Bakú van dur a terme una política planificada de repoblament àzeri del territori, alhora que aplicaven una política cultural de desarmenització. Tot plegat va atiar un conflicte que va ressorgir amb força al final dels vuitanta, coincidint amb el desmembrament de la Unió Soviètica. Diversos assassinats van desembocar en pogroms d'armenis a ciutats àzeris, replicats per desplaçaments forçats d'àzeris que vivien a l'Alt Karabakh.

Entre el 1991 i el 1994 els armenis de l'Alt Karabakh, amb el suport d'Armènia, i l'Azerbaidjan es van enfrontar militarment pel control del territori. Malgrat l'aparent superioritat militar azerbaidjanesa, els armenis van guanyar la guerra. Molts analistes assenyalen que la clau de la victòria armènia fou la conquesta àzeri del corredor de Latxin, que unia momentàniament l'Alt Karabakh amb Armènia. El tancament d'aquest pas va aïllar els armenis de l'Alt Karabakh per complet i, per tant, els va deixar en una posició d'haver d'escollir entre 'lluitar o morir'. D'aquesta manera, molts dels armenis de l'Alt Karabakh que haurien preferit fugir del conflicte i refugiar-se a Armènia no van tenir cap altre remei que lluitar per sobreviure. D'altra banda, cal tenir en compte que, d'acord amb el cens del 1979, els armenis continuaven sent la majoria de la població (76%) i els àzeris, la minoria (23%).

Però ja se sap que, després de les guerres, ha de venir la diplomàcia per resoldre els problemes de fons. En efecte, la victòria militar dels armenis no és suficient per assegurar la independència del país i, abans que l'Azerbaidjan, envalentit pels ingressos del petroli, decideixi prendre's la justícia pel seu compte i recuperar militarment l'Alt Karabakh, caldrà impulsar un compromís permanent entre les parts involucrades.

El nus azerbaidjanès

Christian Hailer, consultor en turisme i en desenvolupament

L'Azerbaidjan és un dels tres estats reconeguts internacionalment que conformen el Caucas meridional. La majoria dels seus 8 milions i mig d'habitants són musulmans xiïtes. Aquesta és potser la diferència principal amb el seu gran aliat, Turquia, on són sunnites i amb qui comparteixen forts lligams històrics i lingüístics. Tot i ser un país petit en població i en extensió, l'Azerbaidjan està cridat a jugar un paper important en la política energètica mundial durant els propers anys. Les seves reserves de petroli i de gas (7.000 milions de barrils i 850.000 milions de metres cúbics respectivament) i la possibilitat d'interconnexió amb Europa a través de Geòrgia i Turquia fan que aquest país s'hagi convertit en una alternativa real a la dependència europea de Rússia en temes energètics. La construcció de l'oleoducte Bakú-Tbilisi-Ceyhan (BTC) que transporta petroli des dels pous de la mar Càspia fins al port de Ceyhan a Turquia, acabat el 2006, va ser el primer pas en aquest sentit. El projecte Nabucco, que pretén construir un nou oleoducte que connecti el BTC a través de Turquia i de l'Europa de l'est fins a Viena, és el segon pas. D'altra banda, els governs del Kazakhstan i d'altres països de l'Àsia central també han expressat el seu interès a construir connexions amb el BTC tot creuant la mar Càspia. Això, evidentment, no agrada gens al gegant rus i posa l'Azerbaidjan al centre de l'huracà.

Així les coses, l'Azerbaidjan té davant seu desafiaments importants. En primer lloc la política interna del país, dominada pel clan dels Aliev des del 1993, es caracteritza per la poca transparència democràtica i un altíssim nivell de corrupció. De fet, l'Azerbaidjan és considerat un dels països més corruptes del món: se situa en el número 158 d'un total de 180 en l'índex de corrupció percebuda (2008). Formalment el país és una república presidencialista, amb separació de poders i on el president i el Parlament s'escullen democràticament. En realitat, però, el poder està concentrat a les mans del president Ilham Aliev i els seus homes de confiança. Les darreres eleccions presidencials, que van tenir lloc al 2008, van estar marcades per la marginalització dels candidats opositors als mitjans de comunicació, per l'ús de l'aparell de l'Estat per afavorir la reelecció del president i pel boicot per part dels principals partits no gover-

nants al·legant falta de garanties. L'OSCE va denunciar els fets tot i que també va reconèixer millores respecte a les eleccions anteriors.

Darrerament, el règim ha anat més enllà encara en el seu afany per assegurar-se el poder. La Constitució de 1995 limitava els mandats presidencials a dos i, per tant, aquestes haurien d'haver estat les darreres eleccions en què Ilham Aliev s'hauria pogut presentar. Però al març de 2009 es va fer un referèndum per canviar la Constitució, que, entre d'altres mesures, proposava no limitar els mandats presidencials i restringia la llibertat de premsa. Aquesta modificació de la Constitució va ser votada favorablement per una àmplia majoria. La rapidesa amb què el Parlament va passar la proposta s'ha d'interpretar com un moviment per a evitar que durant els propers anys sorgeixin líders alternatius que puguin amenaçar l'hegemonia del clan Aliev. Així doncs, amb el tema successori tancat des del primer any del mandat, el president pot dedicar-se a governar sense haver-se de preocupar de possibles amenaces internes.

En segon lloc, hi ha el problema econòmic. Com molts països productors de petroli, l'Azerbaidjan és absolutament dependent de les exportacions d'aquest bé. L'any 2008, el 97,1% de les exportacions van ser en forma d'hidrocarburs o algun dels seus derivats. Aquesta dependència, a més, s'ha anat accentuant amb els anys, a mesura que s'incrementava el nivell de producció, s'obrien nous pous i es milloraven les infraestructures d'exportació. Tenir una part tant important dels ingressos nacionals lligada al preu d'una sola matèria primera que fluctua als mercats internacionals, absolutament fora del control de l'Estat, fa que el país sigui molt vulnerable a aquestes oscil·lacions. Així doncs, els anys 2007 i 2008 van ser molt bons, donat que el preu del petroli va superar de bon tros el preu establert als pressupostos de l'Estat. Però els del 2009 es van fer comptant un preu mitjà de 70 \$US per barril, requisit que no s'ha complert i que està previst que deixi un 9% de dèficit en els pressupostos. Aquest dèficit es finançarà a través del fons sobirà de petroli de l'Azerbaidjan (SOFAZ).

Independentment de les oscil·lacions del preu del petroli, està previst que la producció diària de petroli azerbaidjanès toqui sotre els propers anys i comenci a declinar. Si l'Estat no ha fet un esforç extraordinari per diversificar l'economia, l'Azerbaidjan es veurà abocat a una situació econòmica complicada que pot donar lloc a inestabilitat interna i a situacions de conflicte exterior.

Finalment, en tercer lloc, cal destacar el conflicte sobre la regió d'Alt Karabakh. La derrota davant els rebels armenis el 1994 sobre aquest territori és encara avui un trauma ben viu a la societat àzeri. La recuperació, encara que sigui parcial, de les províncies perdudes sorgeix en qualsevol negociació inter-

nacional en què aquest país juga un paper rellevant. El conflicte es remunta als anys finals de la Unió Soviètica. L'Estat soviètic tenia una estructura etnofederal basada en tres nivells bàsics d'autonomia. En primer lloc hi havia les repúbliques socialistes soviètiques, que eren el nivell més alt d'autonomia i, sobre el paper, sobiranes. Després venien les repúbliques autònomes. Aquestes estaven dins les repúbliques soviètiques i tenien un cert grau d'autogovern respecte aquelles, però no eren sobiranes. Finalment, les regions autònomes (óblasts) eren el nivell més baix, amb una autonomia limitada respecte a les repúbliques sota les quals estaven assignades. L'Alt Karabakh, tot i estar poblat per armenis i malgrat ser un territori contigu a Armènia, va ser assignat a l'Azerbaidjan com a regió autònoma. La raó mai ha quedat del tot clara. Oficialment es va argumentar que el principal mercat per als productes de Karabakh era l'Azerbaidjan i, per tant, tenia sentit assignar-lo a aquesta república. Fos com fos, cap al final dels vuitanta, els armenis de Karabakh, que en aquell moment eren el 76% de la població, van reclamar en diverses ocasions integrar-se a Armènia. Les tensions van anar escalant i, amb el col·lapse de l'imperi soviètic, el conflicte es va transformar en una guerra oberta entre els rebels armenis i el nou estat de l'Azerbaidjan. Armènia va donar suport a la part rebel i, després de sis anys de conflicte, tres dels quals amb la intervenció directa dels nous exèrcits armeni i azerbaidjanès, es va signar un alto al foc que deixà aproximadament un 16% del territori d'Azerbaidjan sota control armeni. Evidentment aquesta situació no satisfà l'Azerbaidjan, que intenta posar sobre la taula de negociacions aquest fet cada cop que en té l'ocasió.

La situació, però, pot estar començant a canviar amb l'històric acord que van signar al principi d'octubre de 2009 Turquia i Armènia, i que suposa obrir el camí per a la normalització de relacions entre ambdós països. En aquest acord no es fa menció a la resolució del conflicte de l'Alt Karabakh, cosa que representa una gran novetat, atès que fins ara havia estat una condició turca per obrir qualsevol negociació. Això aparentment distancia l'Azerbaidjan del seu aliat tradicional. Al dia següent de la signatura, però, funcionaris turcs deien en declaracions oficials que, perquè l'acord fos ratificat pel seu Parlament, seria convenient abordar el tema de Karabakh. En tot cas, la resposta azerbaidjanesa a l'acord i a l'evidència que l'Alt Karabakh no entra de forma directa en les negociacions va ser obrir-se a la possibilitat de vendre tot el seu gas a Rússia, cosa que complicaria la viabilitat econòmica del projecte Nabucco, que tant interessa als Estats europeus.

Un altre factor a tenir en compte és que, a causa de la reducció de la producció de petroli per esgotament dels pous i per culpa dels preus baixos, l'economia azerbaidjanesa podria entrar en una crisi important els propers anys. No seria el primer cop que un govern autocràtic, com el d'Ilham Aliev, decidís reduir la pressió interna organitzant una guerra popular externa, com seria la reconquesta de Karabakh. El petroli li ha donat els recursos per a fer-ho. Caldrà estar atents a com es desfà el nus azerbaidjanès.

Algunes dades de l'oleoducte Bakú-Tbilisi-Ceyhan

Amb 1.768 quilòmetres, l'oleoducte Bakú-Tbilisi-Ceyhan (BTC) connecta la planta de producció de petroli de Sangachal, a la costa azerbaidjanesa de la mar Càspia, amb el port turc de Ceyhan, a la Mediterrània oriental.

La capacitat de l'oleoducte és d'un milió de barrils de petroli diaris.

La línia està operada per la Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline Company (BTC Co), un conglomerat d'onze empreses encapçalades per British Petroleum (30% del grup) i entre les quals també destaquen l'azerbaidjanesa SOCAR (25%), la nord-americana Chevron (8%) i la noruega Statoil (8%).

El traçat de l'oleoducte fa un gran revolt per evitar de travessar Armènia (estat enfrontat tant amb l'Azerbaidjan com amb Turquia) i bona part dels territoris kurds de Turquia.

Paral·lel al BTC transita el gasoducte Bakú-Tbilisi-Erzurum, que extreu igualment el gas de la mar Càspia i que també està operat per un consorci d'empreses liderat per British Petroleum i Statoil.

Font

- British Petroleum, BTC HPBH

L'Azerbaidjan i les minories: el tortuós camí cap al reconeixement

Arnau Flórez, periodista

Més enllà de la qüestió dels hidrocarburs i el conflicte de l'Alt Karabakh, que són encara els dos punts calents de l'Azerbaidjan, aquest important actor regional afronta un altre repte en política interior, potser el més comú d'entre els països caucàsics: la gestió de la diversitat ètnica i lingüística.

Segons les dades del cens de 1999, el darrer disponible, l'Azerbaidjan és un país de gairebé 8 milions d'habitants, el 91% dels quals són d'ètnia àzeri. El 9% restant se'l reparteixen més d'una dotzena de comunitats ètniques distintes, la més nombrosa de les quals és la lesguiana, amb un 2,2% del total i més de 178.000 persones, que viuen principalment al nord del país, a la frontera amb el Daguestan. De fet, aquest poble parla una llengua daguestànica, i comparteix forts vincles amb la comunitat lesguiana del sud del Daguestan.

Els russos formen la tercera comunitat del país, amb un total de 141.000 persones (1,8%), seguits pels talixos, un poble iranià integrat per unes 77.000 persones (1%, encara que algunes fonts²⁷ eleven la xifra a més de 200.000), àvars (51.000), turcs meskhetians (43.000), tàtars (30.000) georgians (15.000), kurds (13.000), tats (10.000) i jueus (9.000), entre d'altres. Aquestes xifres exclouen la població armènia, unes 120.000 persones, que viuen principalment a la república autoproclamada de l'Alt Karabakh, de iure sota administració àzeri.

A diferència d'altres estats i repúbliques del Caucas, i molt especialment el Daguestan, l'Azerbaidjan modern mai s'ha constituït com a país multiètnic, sinó com a estat unitari i centralitzat, i lingüísticament i cultural àzeri. Malgrat alguns enunciats vagues a la Constitució i algunes mesures legislatives, Bakú mai s'ha caracteritzat per fer passes efectives en aquesta direcció. El conflicte de l'Alt Karabakh ha contribuït a reforçar una postura monolítica per part de l'Estat, tot frenant, sota el pretext de la lluita contra el separatisme, tota mesura que pogués derivar en el reconeixement dels drets col·lectius de qualsevol dels pobles del territori. La Llei de la llengua estatal de 2002, que recorda que la llengua àzeri és considerada l'única llengua pròpia de l'Azerbaidjan, és un clar exemple d'aquesta actitud.

²⁷ Gerber, Lea. Minorities in Azerbaijan. CIMERA, 2007.

La manca de respecte de les minories a l'Azerbaidjan és un problema nítid i que s'arrossega des de la independència, i que d'altra banda se suma a d'altres plenament vigents al país, com la corrupció i la falta de transparència, o la violació constant de la llibertat de premsa. Sovint, els problemes es presenten barrejats, com és el cas del periodista talix Novruzali Mammadov, director del Centre de Cultura Talix, que el 2008 va ser acusat de ser un espia al servei de l'Iran i un any després va morir mentre complia sentència en una presó azerbaidjanesa.

Les úniques mesures concretes que els successius governs han anunciat des de Bakú en la línia del respecte de les minories són una certa garantia legal que «tothom té el dret de preservar la seva identitat ètnica i nacional» –article 8 de la Llei de la cultura– i la ratificació, l'any 2000, de la Convenció Marc per a la Protecció de les Minories Nacionals, del Consell d'Europa. Tanmateix, és revelador el fet que, deu anys després d'aquesta ratificació, el país encara no hagi establert el marc legislatiu en el qual s'hauria de desenvolupar aquesta mesura.

La veu de les minories

Organitzacions de defensa de les diverses ètnies del país han provat repetidament de fer-se sentir i capgirar la tendència al que han batejat com a «azerització». Lesguians, àvars i talixos han estat els més actius amb les seves protestes, tot criticant el fet que Bakú no només concentri el poder en la majoria àzeri del país, sinó que a més estigui duent a terme una política d'assimilació contra les minories. L'argument principal que esgrimeixen és el suposat enviament forçat d'àvars, tsakhurs i lesguians al front bèl·lic durant el conflicte armat amb Armènia sobre l'Alt Karabakh. La resposta sistemàtica de l'Azerbaidjan consisteix a rebutjar aquestes crítiques i argumentar que es tracta només de moviments alimentats per Rússia, el seu principal adversari regional, juntament amb Armènia.

Una de les principals organitzacions del moviment lesguia, Samur, centra les seves reivindicacions en la suavització de la frontera que separa els lesguians de l'Azerbaidjan dels del Daguestan, de manera que els membres d'aquesta comunitat tinguin facilitats per passar d'una banda a l'altra, i també que es constitueixi una àrea de lliure comerç en aquest territori. Malgrat ser una demanda molt més lleugera que les reivindicacions independentistes de principis dels anys noranta, ara per ara Bakú és reticent a avançar en aquesta direcció, entre

d'altres coses perquè la mateixa comunitat àzeri es troba en una situació similar amb el veí meridional, l'Iran, on viuen milions d'àzeris al nord del país.

Poc a poc, les reivindicacions d'autonomia política cedeixen el lloc a demandes culturals, com ara l'educació en la llengua pròpia i el finançament de mitjans de comunicació en aquestes llengües.

Altres minories, com la talix, compten amb grups actius en les seves reivindicacions polítiques, i sobretot culturals, però són poc efectius a causa del temor de la majoria de la comunitat a la repressió i la persecució. Segons Lea Gerber, la pràctica d'amagar el propi origen ètnic i limitar la seva identitat a l'àmbit familiar és molt freqüent entre aquesta i d'altres minories.

L'opinió de la comunitat internacional

Fora de les fronteres pròpies, diverses institucions internacionals han mostrat la seva preocupació per l'estat de la qüestió ètnica a l'Azerbaidjan. Tal i com recorda Minority Rights Group, encara és hora que el país adopti qualsevol legislació nacional en matèria de drets de les minories.

El Comitè per a l'Eliminació de la Discriminació Racial (CEDR) de les Nacions Unides va denunciar, l'any 2005, la discriminació contra els armenis de l'Azerbaidjan i, en un informe publicat l'any passat²⁸, recomanava específicament al govern de Bakú que «promogués la representació dels diversos grups ètnics al Parlament», i també la creació d'un «òrgan consultiu nacional que inclogui representats de les minories, de manera que puguin prendre part en els processos de presa de decisions». I, més enllà de la representació política, aquest comitè també animava l'executiu a establir «una xarxa pública d'escoles que ofereixin ensenyament en i sobre» les llengües minoritzades, incloent-hi l'armeni.

Altres institucions que s'han pronunciat sobre la qüestió inclouen la Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància (ECRI), organisme del Consell d'Europa centrat en la defensa dels drets humans. Tot i reconeixent, al seu informe del maig del 2007²⁹, que les minories nacionals són presents a la vida política azerbaidjanesa i al Parlament, l'ECRI recomana la creació d'un organisme públic de representació de les minories, ja que aquestes sovint no

28 Observacions finals del Comitè per a l'Eliminació de la Discriminació Racial. Azerbaidjan. CERD Nacions Unides. 7 de setembre de 2009

29 Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància (ECRI), Segon informe sobre l'Azerbaidjan. CRI(2007)22, 24 de maig de 2007.

gosen reclamar els seus drets culturals i lingüístics, especialment d'ençà del clima sorgit del conflicte al Karabakh.

També al Consell d'Europa, una resolució sota la Convenció Marc per a la Protecció de les Minories Nacionals conclouia, el 2004, que hi ha una sèrie de problemes amb els drets humans que tenen un impacte sobre les minories i alertava especialment dels efectes limitadors que la Llei de la llengua estatal de 2002 té sobre les llengües de les altres comunitats ètniques.

El llarg camí

En definitiva, l'Azerbaidjan es troba encara lluny d'oferir les garanties mínimes exigibles a qualsevol estat multiètnic. Si bé és cert que hi ha membres de les comunitats minoritzades que participen en el Parlament i el govern, Bakú hauria de fer més per assegurar la plena representació, especialment a través d'organismes específics creats per aquesta funció. Les millores en el camp cultural, des de l'ensenyament en llengua pròpia fins als mitjans de comunicació, són també una gran assignatura pendent.

Sens dubte, la pressió internacional pot ajudar a fer avançar la situació. En aquest sentit, la primera passa més evident és la superació del conflicte de l'Alt Karabakh, que ja compta amb la mediació de l'Organització per la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE). Una vegada rebaixada la tensió sobre el terreny, Bakú podria emprendre mesures de construcció de pau i confiança amb la comunitat armènia i, de retruc, plantejar-se tota una sèrie de cessions a la resta de comunitats ètniques, amb la seguretat de no alimentar nous processos independentistes.

4

BLOC LINGÜÍSTIC

El bilingüisme al Caucas del Nord i la identitat lingüística

Vladimir Lazarev i Liudmila Pravikova, Universitat Estatal Lingüística de Piatigorsk³⁰

1. La situació lingüística al Caucas del Nord

La situació lingüística és percebuda com un model de distribució social i funcional i de jerarquia de llengües que coexisteixen dins dels límits d'una unitat politicoadministrativa o àrea sociocultural donades, així com també les pràctiques socials i culturals aplicades en referència a aquestes llengües.

Les característiques destacades de la situació lingüística al Caucas del Nord són les següents: diversitat lingüística, alta concentració de diverses llengües en una regió petita, especificitat de la distribució de les llengües, multilingüisme, no coincidència de les fronteres lingüístiques, ètniques i geogràfiques, l'extensió del rus com a factor principal per al manteniment del multilingüisme, la variació sociolingüística de llengües titulars i no titulars³¹, l'existència de llengües escrites i orals, i la sensibilitat en la premsa de les influències etnopolítiques, socials, culturals, religioses, educatives i d'altres sobre el funcionament de les llengües.

1.1. El mosaic territorial de les llengües

La localització en l'espai, o territorialitat, és de gran importància en els assumptes lingüístics (Nelde, Norman & Colin, 1992). La distribució de les llengües en l'escenari de set repúbliques i tres territoris russos del Caucas del Nord no està regulada per principis sistèmics. Els tipus de distribució de llengües són diferents pel que fa a la forma de la seva difusió geogràfica, coexistència/veïnatge i concentració. Podríem distingir entre els següents tipus de model: «d'un extrem a un altre» (disperses, escampades), «pedaços», «amanida», mono-

30 Aquest article és un resum traduït del text que els autors van publicar originalment en anglès a ISB4: Proceedings of the 4th International Symposium on Bilingualism, ed. James Cohen, Kara T. McAlister, Kellie Rolstad, and Jeff MacSwan, 1309-1327. Somerville, MA: Cascadilla Press, 2005. Reproduït per gentileza de Liudmila Pravikova.

31 A la Federació Russa, per «llengua titular» s'entén la llengua que parla la «nació titular» o «poble titular» d'una determinada república o regió federada. Així per exemple, el txetxè és la «llengua titular» de la República de Txetxènia, de la qual els txetxens són el «poble titular» (n. del t.).

lingüisme adjacent coordinat, enclavaments lingüístics, «dividides». Les llengües del Caucas del Nord estan disperses arreu del territori en la seva forma específica.

Model «dispers/escampat». Algunes llengües majoritàries són parlades en totes les unitats territorials i administratives. Aquestes llengües s'estenen per gairebé totes les unitats del Caucas del Nord: rus, ucraïnès, bielorús, armeni, alemany, grec, jueu, tàtar i gitano³². La majoria pertanyen a la família indoeuropea, i només algunes, a la turquesa. Aquestes llengües són utilitzades intensament per la majoria de la població a casa, majoritàriament per parlants ètnics, però la llengua russa és parlada en esferes institucionals i no institucionals arreu del Caucas del Nord com a llengua de contactes interètnics i com a llengua dels negocis i de les comunicacions oficials.

Model dels «pedaços». Aquestes llengües es freguen i estan en contacte. Ocupen àrees geogràfiques separades, com en alguns indrets al Daguestan, Karatxai-Txerquèssia, Kabardino-Balkària, amb una mica de coincidència territorial. Així, el karatxai és parlat en territoris separats de Karatxai-Txerquèssia. Els pobles veïns parlen txerquès o nogai, i a la frontera dels seus assentaments compactes, la gent parla ambdues llengües i són bilingües.

Model de l'«amanida». Una barreja de llengües diferents sense un territori directament lligat a una llengua en particular. En general, és la situació a la regió de Stàvropol, a la regió de Krasnodar i a l'óblast de Rostov. En moltes regions de llengua russa existeix una gran diversitat lingüística: gent de diferents nacionalitats se sustenten en petits grups ètnics i parlen la seva pròpia llengua, normalment només a casa seva, junt amb el rus, mentre que els seus veïns parlen una altra llengua. etc. Viuen una vida tancada dins de les seves comunitats i, per tant, no parlen cap altra llengua que la materna i el rus.

Model dels «enclavaments lingüístics». És el tipus de localització aïllada d'una llengua en un territori tancat dins d'un altre territori (per exemple, la llengua nogai al territori de Stàvropol o l'adigué al territori de Krasnodar).

Model «dividit». Algunes de les llengües del Caucas del Nord es localitzen en territoris de repúbliques nord-caucàsiques adjacents (per exemple el kabardí en dues repúbliques), ja estiguin incloses a la Federació Russa (Daguestan-Rússia) o en estats externs (Daguestan-Azerbaidjan).

³² «Russian, Ukrainian, Belorussian, Armenian, German, Greek, Jewish, Tatar, Gypsy», a l'original.

1.2. La llengua russa com a llengua bàsica per a l'intercanvi intercultural verbal

L'ús de la llengua russa al Caucas del Nord podria ser analitzat des de la perspectiva de l'hegemonia lingüística. La llengua russa ocupa un lloc especial al Caucas del Nord, com a llengua de comunicació internacional i interètnica. És una mena de llengua nacional auxiliar de contacte, la llengua d'intercomunicació entre la multiplicitat de pobles del Caucas del Nord. La majoria de la població usa el rus, però només n'és la llengua materna de la meitat.

2. La situació del bilingüisme al Caucas del Nord

La situació lingüística es caracteritza per l'heterogeneïtat i la diversitat, que és causada per la diferent configuració etnolingüística de cada regió i, per sobre de tot, per l'estatus fàctic de la llengua russa, que juga el seu paper en la construcció de l'estat-nació. Totes les unitats del Caucas del Nord es poden classificar en els següents grups:

2.1. Regions russes amb domini lingüístic principal del rus

L'ús prevalent del rus a les regions russòfones (territoris de Stàvropol i Krasnodar i óblast de Rostov) determina el manteniment del bilingüisme estable llengua ètnica-rus, de tipus asimètric o unidimensional, que no és públic, sinó individual pel seu caràcter. Les comunitats ètniques que viuen en aquestes regions (armenis, grecs, alemanys, jiddisch, gitanos, ossetes, txetxens, adigués, azerbaidjanesos, tàtars, turcs, turcmans, coreans, etc.) practiquen contactes verbals interètnics en les seves llengües ètniques, però en un entorn rus s'han de comunicar en rus. El bilingüisme individual només funciona dins del marc familiar, per la qual cosa el podem anomenar bilingüisme familiar. Aquest tipus de bilingüisme és practicat en les famílies dels pobles dels grups ètnics autòctons del Caucas que viuen als territoris russos.

El bilingüisme familiar de les minories ètniques als territoris russos varia en relació amb l'hàbitat, educació dels membres de la família, edat, relacions familiars de jerarquia i grau de domini de la llengua nadiua (comprensió / parla). Als territoris urbans, a les famílies de gent educada (doctors, professors, enginyers) els pares poden parlar la llengua materna quan parlen entre ells, però els fills no la parlen (la comprenguin o no). De vegades entenen la llengua, però contesten en rus, quan la conversa s'adreça a ells. És pràctica comuna entre les famílies de tres generacions de mantenir el bilingüisme entre generacions (els avis parlen amb els fills i filles en la seva llengua nadiua, però aquests parlen

amb els néts en rus). És un exemple de bilingüisme familiar heterogeni. El fill parla amb la seva mare en armeni. Aquesta parla en rus amb la dona del seu fill i els néts. El marit, la dona i els seus fills es comuniquen en rus.

2.2. Repúbliques ètniques amb domini de la llengua russa i un bilingüisme afeblit

La república d'Adiguèsia ocupa un lloc especial, perquè territorialment està situat dins del territori de Krasnodar. A Adiguèsia existeix el bilingüisme oficial estatal, amb el rus i l'adigué com a llengües estatals. De facto, la situació és lluny de ser ideal. En aquest territori existeix un bilingüisme ètnic d'enclavament. La població autòctona de la república, els adigués, constitueix al voltant del 22%, mentre que els russos són el 68%. A banda, la república està completament envoltada de territoris russòfons. Tot això influeix les característiques del bilingüisme adigué-rus. La situació de la llengua és alarmant, i està conduint a la pèrdua de la llengua entre les famílies d'adigués ètnics, especialment a les ciutats. Les generacions urbanes més velles coneixen la llengua adigué, però ja de forma passiva (bilingüisme passiu). Als pobles on no són nombrosos hi ha una forma de bilingüisme comunitari amb component ètnic marcat, i els joves que marxen cap a ciutat deixen de fer servir la seva llengua materna, de forma que es converteixen en monolingües russos. Així, la república d'Adiguèsia dona un exemple de bilingüisme de vestigi o d'extinció, i la llengua titular pateix l'amenaça de l'extinció. Malgrat que la universitat adigué té un departament de llengua i literatura adigués, que existeix una institució de recerca sobre la història, llengua i literatura, i que els mitjans de comunicació publiquen en llengua adigué, les mesures preses per les estructures governamentals són insuficients i no efectives.

Un altre exemple de bilingüisme 'afeblit' és la república d'Alània-Ossètia del Nord. La distribució ètnica és la següent: l'ètnia autòctona (els ossetes) constitueix al voltant del 53% de la població, mentre que els russos són el 29,9%. Uns altres 14 pobles constitueixen al voltant del 17% de la població. Com a norma general, són russòfons, o usen un bilingüisme actiu rus-llengua ètnica. Totes aquestes condicions han conduït al domini del rus en totes les esferes de la vida.

A Ossètia del Nord els ossetes estan dividits en dos grups, en relació amb la seva llengua i religió. La majoria (els kudar i els iron) són cristians i alguns (els digor) són musulmans. Els factors de polietnicitat i multilingüisme en aquest república, com la quantitat de població russa, el predomini de la po-

blació urbana sobre la rural i, finalment, la prevalença quantitativa de població cristiana sobre la musulmana creen les precondicions per al domini de fet de la llengua russa, encara que, cal reconèixer-ho, en un grau inferior que a la república d'Adiguèsia. La posició dominant pràctica de la llengua russa porta a la pèrdua d'habilitats en la llengua nadiua. A les ciutats, la gent jove usa el rus per a la comunicació convencional, i a les famílies les generacions joves parlen rus i contesten en rus encara que els pares els parlin en osseta. Aquest tipus de bilingüisme a Ossètia del Nord podria ser catalogar de bilingüisme difús, i hi ha una tendència evident al bilingüisme de substitució per un pràctic monolingüisme rus.

En relació amb això, el govern de la república duu a terme una política lingüística rígida, dirigida a la construcció de la llengua osseta. L'osseta s'ensenya a les escoles secundàries, algunes assignatures a les universitats també s'ensenyen en osseta, i hi ha demandes radicals per limitar els drets dels russòfons: els que volen ocupar determinats llocs a l'Administració han de dominar les dues llengües –la titular i la de l'Estat, el rus. La llengua osseta s'hauria d'utilitzar en totes les esferes de les comunicacions oficials i de negocis. Algunes d'aquestes mesures poden semblar inusualment rigoroses, però no hi ha res prou rigorós quan es tracta de donar suport a una llengua que es mor. Aquesta política lingüística estatal s'enfronta, primer, amb l'estatus de la llengua russa, i segon, amb la tendència objectiva d'un bilingüisme que està espontàniament en decadència i amb el monolingüisme actiu rus de la població local. La formació d'un bilingüisme llengua ètnica-rus es troba en un estadi inicial, i només és mantingut en matrimonis mixtos. La russofilia d'una Ossètia del Nord que és predominantment cristiana està determinada pel conflicte recent amb la musulmana Ingúixia, com a resultat del qual hi va haver moltes víctimes mortals en ambdós bàndols. Quan es determinen les identitats ètniques i lingüístiques, a la gent se li pregunta quina és la seva llengua materna; la resposta és que ho és la llengua ètnica, però ho fan exagerant el seu coneixement de la llengua materna per raons nacionalistes o pragmàtiques. Les persones enquestades pràcticament no saben la llengua, o la coneixen de forma fragmentària i passiva. Malgrat tot, vinculen identitat lingüística amb identitat ètnica. Per això les respostes són inadequades.

2.3. Repúbliques amb un bilingüisme equilibrat

Aquest tipus de bilingüisme podria ser percebut com un bilingüisme de pèndol, a costa de l'ampliació del seu component ènic o, pel contrari, del rusòfon. Aquest grup inclou Karatxai-Txerquèssia i Kabardino-Balkària.

A Karatxai-Txerquèssia els russos constitueixen el 42%, i malgrat que la població russòfona amb altres ètnies al·lòctones (ucraïnesos, bielorrussos, armenis, grecs) arriba al 45%, és a dir, pràcticament la meitat de la població de la república –el doble que a Ossètia del Nord–, aquí assistim al domini d'un bilingüisme actiu llengua ètnica-rus, amb una component ètnica creixent. La cosa és que, com a norma general, la població rural és monoètnica. Són karatxais, abazins, txerquessos i nogais que viuen en auls (pobles petits). Els russos d'aquesta república no coneixen les llengües de les altres ètnies locals.

Basant-nos en la ubicació, el bilingüisme ènic pot ser dividit en bilingüisme rural i bilingüisme urbà. Al camp, el bilingüisme llengua ètnica-rus sembla asimètric, a causa del domini del seu component ènic local. La prova n'és el bilingüisme rural i familiar: en una família tothom parla la llengua local, i als llocs públics i a la feina hi ha bilingüisme actiu. Els habitants de les ciutats, al contrari, usen el bilingüisme amb un component rus molt marcat, i la comunicació es duu a terme bàsicament en rus. Això és així sobretot a causa de la ràdio, la premsa i sobretot la televisió multicanal, que, pel seu atractiu informatiu, no es pot comparar amb les emissions en llengües locals. Per tant, podem dir que, en entorns de poblacions monoètniques, hi ha un domini del bilingüisme llengua ètnica-rus amb un marcat component ènic, mentre que en entorns de ciutats poliètniques amb infraestructures industrials, culturals i informatives desenvolupades, preval un bilingüisme amb un component rus marcat. El reforçament d'aquesta última tendència és fomentat per les pràctiques de l'ensenyament mitjançant el rus a les escoles i a les universitats. Els actes oficials també es fan en rus. La política lingüística es dirigeix a l'amplificació i extensió de les llengües autòctones: en moltes escoles, l'ensenyament d'algunes assignatures es fa a través de les llengües locals, a la ràdio i la televisió es dedica un temps limitat a les emissions en llengües locals, i les comunicacions dels negocis poden fer-se en les llengües titulars en cas de necessitat.

Al Caucas del Nord també s'observa un bilingüisme, sense el rus, llengua ètnica-llengua ètnica, que és gradual i unidimensional. És determinat pel lloc quantitatiu d'una població determinada en l'escala demogràfica de la república. Així, els abazins –menys nombrosos– dominen la llengua txerquessa, que és parlada prop del seu entorn, i en aquestes condicions també saben el karatxai.

A la inversa, no passa. De manera que és possible parlar de bilingüisme llengua ètnica-rus i també de bilingüisme i multilingüisme llengua minoritària-llengua minoritària.

A Kabardino-Balkària també observem un bilingüisme equilibrat. La composició ètnica de la república és la següent: 50% de kabardins, menys del 10% de balkars, al voltant d'un 32% de russos i el restant 10%, d'altres nacionalitats (jueus, grecs, coreans, txetxens i d'altres). A causa dels factors demogràfics i ètnics abans esmentats, hi ha un bilingüisme llengua ètnica-rus i també bilingüisme i multilingüisme llengua minoritària-llengua majoritària. La situació del bilingüisme a la república difereix de l'existent a Karatxai-Txerquèssia. La majoria de la població de l'ètnia titular, els kabardins, que viuen al camp i als assentaments locals (auls) és, per regla general, ètnicament monolingüe. Entre ells existeix un bilingüisme asimètric llengua ètnica-rus amb un component de la llengua ètnica molt marcat. El component russòfon es realitza a través dels mitjans de comunicació, sobretot de la televisió, i a través del sistema d'educació secundària. A les ciutats, que no són nombroses, el bilingüisme llengua ètnica-rus és sostingut per la polietnicitat dels seus habitants, pels recursos administratius en llengua russa, l'educació en llengua russa a les escoles de grau mitjà i a les universitats, els mitjans de comunicació i els matrimonis mixtos. La població ètnica³³ a les ciutats, predominantment gent jove, es comunica en rus amb els russos als llocs públics, i en la comunicació interètnica els joves també es poden comunicar en rus, de forma que aquest tipus de bilingüisme pot ser qualificat de passiu i no practicat. Per tant, els indicadors de la validesa del bilingüisme ènic-rus mostren una comunicació en rus en entorns ètnicament homogenis. La quantitat de monolingüisme dins de les famílies ètniques kabardines i balkars és més elevat que a Karatxai-Txerquèssia, per la preponderància de la població rural.

A la república s'ha desenvolupat un bilingüisme/multilingüisme llengua ètnica minoritària-llengua ètnica majoritària. Els ossetes saben balkar i kabardí, els balkars saben kabardí i els kabardins només saben kabardí. També hi ha el tipus de bilingüisme de les famílies mixtes, qualificat com a ènic-ènic, el component principal del qual és determinat pel lloc de residència. Si una família mixta viu en una àrea habitada sobretot per kabardins, als entorns rurals l'infant parla activament en llengua kabardina, a banda de tenir un coneixement passiu del balkar; si la família viu en un lloc on la majoria de la població

33 Per «població ètnica», a Rússia, s'acostuma a entendre tots aquells grups ètnics no russos. Aquesta idea també es troba, en aquest mateix paràgraf, en el concepte de «família ètnica» (n. del t.).

parla balkar, l'infant parla sobretot en balkar, però sovint entén el kabardí. S'ha informat de casos d'infants que viuen en entorns multiètnics i que parlen ambdues llengües amb el mateix grau de domini. La llengua materna és en molts casos la llengua que les mares parlen amb els seus fills en els seus primers anys de vida.

2.4. Bilingüisme de llengua ètnica majoritària-llengua ètnica minoritària (Daguestan)

El Daguestan és una república poliètnica. D'acord amb diferents fonts, hi viuen entre 35 i 50 pobles autòctons i diversos pobles al·lòctons territorialment (tats, àzeris, nogais, turcs, txetxens). Els russos constitueixen fins al 7% de la població. Viuen sobretot a la capital del Daguestan, Makhatkala, i en d'altres ciutats petites. Al Daguestan, el bilingüisme és sobretot de no-contacte, o de poc contacte, entre el rus i la llengua ètnica. El coneixement de la llengua té el suport dels mitjans de comunicació, del sistema educatiu, de la comunicació oficial dels negocis, i molt rarament, de la comunicació natural en els entorns russòfons. La retirada de la població russòfona dels territoris del Daguestan ha incrementat l'estatus del bilingüisme de no-contacte entre el rus i la llengua ètnica. Com a comunitat poliètnica, el Daguestan sempre ha necessitat una llengua de comunicació interètnica. Aquest paper el complia el kúmik –una llengua de la família turquesa– i l'àrab –entre els cercles educats. Després de la guerra del Caucas, el rus es va convertir en llengua franca. El bilingüisme de no-contacte entre el rus i la llengua ètnica és una mena de bilingüisme que té el suport artificial de contactes indirectes (mitjans de comunicació, educació, però no comunicació directa).

La posició geogràfica del Daguestan, prop de Txetxènia, Geòrgia i l'Azerbaidjan, d'una banda, i l'especificitat de l'entorn geogràfic, amb petits assentaments isolats els uns dels altres per les muntanyes, de l'altra, confirmen un paisatge lingüístic extraordinàriament divers, en el qual pobles que viuen a banda i banda d'un riu no s'entenen. El Daguestan és una regió amb àrees isolades i tancades pels costats on preval un monolingüisme ètnic i un multilingüisme de llengües de majories i minories nacionals. Sovint, la llengua ètnica majoritària és la base per a la formació d'un bilingüisme o multilingüisme que té dues formes de concretar-se. Una llengua majoritària es caracteritza per la presència de dialectes i llengües que formen un grup –determinat per la llengua majoritària– que tenen una proximitat lingüística diferent de la llengua dominant. En aquest cas, els parlants d'aquestes llengües i dialectes, com a norma, dominen

una forma literària de la llengua majoritària. Per exemple, al grup lingüístic caucàsic nord-oriental (daguestànic) hi ha subgrups com l'àvar-andi-dido (akhvakh, andi, àvar, bagvalal, bezhta, botlikh, txamalal, hinukh, godoberi, hunzib, karata, khvarxi i dido), lak-darguà (darguà, khaidaq, kubatxi³⁴, lak, tindi³⁵), lesguià (agul, artxi, budukh, krits, lesguià, rútul, tabassaran, tsakhur).

D'altra banda, al Daguestan no tan sol hi ha un bilingüisme endoètnic llengua minoritària-llengua majoritària, sinó també un bilingüisme i multilingüisme exoètnic llengua minoritària-llengua majoritària. Els parlants de llengües minoritàries coneixen les llengües de la majoria que pertanyen a una família lingüística diferent. Parlen àzeri, georgià, kúmik, àvar i altres llengües majoritàries. El bilingüisme llengua minoritària-llengua majoritària és un bilingüisme del tipus matrioixka³⁶. Per tant, al Daguestan existeixen un bilingüisme i un multilingüisme de distància i de no-contacte entre el rus i la llengua ètnica.

A les poques ciutats que hi ha, el bilingüisme rus-llengua ètnica ha adquirit algunes característiques del bilingüisme de contacte, però el paper dominant el juguen el bilingüisme i el multilingüisme de no-contacte, amb l'excepció de les esferes de l'educació, la comunicació dels negocis i, de forma passiva, als mitjans de comunicació. A les ciutats, el paper capdavanter el juguen el bilingüisme i el multilingüisme de contacte entre llengua majoritària i llengua minoritària.

Al Daguestan també hi ha un model de bilingüisme de frontera geogràfica, que és únic pel fet que no és unidimensional, sinó bidimensional en comparació amb els bilingüismes rus-llengua ètnica i llengua majoritària-llengua minoritària. Per exemple, la gent que viu prop de la frontera amb Txetxènia parla txetxè, i els txetxens parlen les llengües de frontera del Daguestan. El mateix es podria dir del bilingüisme entre les llengües del Daguestan i l'Azerbaidjan i les llengües del Daguestan i Geòrgia.

34 Alguns autors consideren que el kubatxi i el khaidaq, parles relacionades estretament amb el darguà, són llengües independents, mentre que d'altres les classifiquen com a dialectes (n. del t.).

35 El tindi acostuma a classificar-se com a llengua del grup àvar-andi-dido. Els autors, però, l'han inclòs dins del grup lak-darguà (n. del t.).

36 Per la denominació que reben les nines tradicionals russes, buides per dintre i que es poden obrir per la meitat, que contenen a l'interior un conjunt de nines idèntiques, de mida decreixent, posades l'una dins l'altra (n. del t.).

2.5. Bilingüisme ‘trecat’ (Txetxènia i Ingúixia)

Aquest grup és representat per les repúbliques txetxena i ingúixa. Per tal d’analitzar la situació bilingüe d’aquestes repúbliques és important distingir els períodes d’abans de les accions militars a Txetxènia i durant aquestes accions.

2.5.1. La situació bilingüe abans dels conflictes militars a l’inici de la dècada de 1990

Com a font de dades, usem el cens de població de 1989, quan encara existia la Unió Soviètica, donat que reflectia la situació en temps de pau. D’acord amb aquestes dades, a la Txetxènia de llavors hi havia un 66% de txetxens, un 24,8% de russos, un 2,3% d’ingúixos i un 6,9% d’altres nacionalitats (ucraïnesos, bielorrussos, armenis, jueus, ossetes, georgians i alguns representants d’altres nacions). En altres paraules, era una regió poliètnica amb prevalença dels pobles autòctons. A la república d’Ingúixia hi havia, en aquella època, un 74,5% d’ingúixos, un 10,3% de txetxens, un 13,2% de russos i un 2% d’altres nacionalitats. En aquestes repúbliques, la població autòctona vivia sobretot a les àrees rurals. La gent es comunicava entre ella a casa en la seva llengua nadiua. Era un període de domini del monolingüisme ètnic que, a l’espera de l’educació (de forma activa) i als mitjans de comunicació es coordinava amb un bilingüisme de no-contacte, donat que al camp no hi havia russos. A les àrees urbanes, i sobretot a la capital, Grozni, la fotografia del bilingüisme era multicolor. A l’entorn domèstic i al carrer, la gent parlava sobretot txetxè i ingúix respectivament. A les institucions d’educació superior, així com als llocs públics, quan es parlava amb russòfons hi havia bilingüisme de contacte rus-llengua ètnica. El mateix passava a l’esfera de les comunicacions oficials i de les comunicacions de negocis. El model de bilingüisme de no-contacte entre el rus i la llengua ètnica existia als mitjans de comunicació. La necessitat d’usar el rus, causada per la voluntat d’accedir a l’educació superior, per la possibilitat de traslladar-se a les regions centrals, Moscou o Leningrad, o per motius econòmics, així com la comunicació amb la població russa a les ciutats, enfortia les formes de bilingüisme de contacte i de no-contacte entre el rus i la llengua ètnica. A Txetxènia i a Ingúixia, a causa de l’homogeneïtat ètnica de la població, no existia i no existeix el bilingüisme/multilingüisme sistèmic de llengua ètnica majoritària-llengua ètnica majoritària. Era possible, tanmateix, parlar de bilingüisme geogràfic de frontera.

2.5.2. La situació durant el període de conflictes socials i militars a Txetxènia

En el període de conflictes socials i militars a Txetxènia, la situació respecte al bilingüisme va canviar significativament, Primer, el sistema d’educació mitja i superior es va ensorrar. Aquest sistema acostumava a ser una font de formació del bilingüisme de contacte. Les emissions dels mitjans de comunicació en rus com a font del bilingüisme de no-contacte van deixar de funcionar. La retirada dels russos i dels pobles al·lòctons russòfons de Txetxènia va eliminar l’espai natural de la comunicació oficial en entorns institucionals i el de la comunicació informal als llocs públics. Tot això va desembocar en el fenomen del bilingüisme en funció de l’edat. La generació de txetxens que té 20 anys³⁷ encara parla rus, perquè el rus era ensenyat a les guarderies i a les escoles. Els nens de fins a 10 o 12 anys no saben rus, perquè no van anar a escola durant la guerra, i per tant, no van estudiar la llengua russa ni van escoltar la ràdio ni van mirar la televisió. La part de la població que va emigrar cap a la Rússia central es va submergir en una atmosfera de bilingüisme totalment natural rus-llengua ètnica. La part de la població que ha romàs a Txetxènia només parla el txetxè. En altres paraules, hi ha un vincle definitiu entre la presència en contacte o no-contacte del rus i el manteniment i desenvolupament del bilingüisme txetxè-rus. Amb l’eliminació de la llengua russa de les esferes de comunicació, el factor que conforma el bilingüisme rus-llengua ètnica també ha desaparegut.

La situació a Ingúixia no ha canviat gaire des de l’inici dels conflictes. El sistema d’educació mitja i superior ha funcionat i funciona en rus. Els mitjans de comunicació continuen treballant, com abans. Per això les generacions més velles i més joves gaudeixen de la mateixa manera d’un bilingüisme de contacte i de no-contacte entre el rus i l’ingúix. Cal assenyalar, no obstant això, que la població russa, que no havia estat majoritària abans, va marxar de la república, cosa que va canviar els equilibris. La base per a la formació i manteniment d’un bilingüisme natural i informal entre el rus i la llengua ètnica va deixar d’existir. L’influx d’un gran nombre de txetxens des de Grozni i d’altres àrees ha creat les precondicions reals per a l’establiment d’un bilingüisme unidimensional txetxè-ingúix.

³⁷ Recordeu que aquest text va ser publicat l’any 2005 (n. del. t.).

Les 53 llengües que es parlen al Caucas³⁸

família	branca	llengua
altaica	mongòlica	calmuc
		turquesa
	turcman	
	àzeri	
	nogai	
	kazakh	
	kúmik	
karatxai-balkar		
caucàsica nord-occidental o abkhazoadigué	abkhazoabazina	abazí
		abkhaz
	circassiana	adigué
		kabardí o txerquès

família	branca	llengua
caucàsica nord-oriental o nakhodaguestànica	àvar-andi-dido	akhvakh
		andi
		bagvalal
		botlikh
		godoberi
		karata
		tindi
		txamalal
		àvar
		bezhta
		dido
		hinukh
		khvarxi
		hunzib
	lesguiana	agul
		artxi
		budukh
		krits
		rútul
		tabassaran
		tsakhur
	udin	
	lesguià	
	lak-darguana	lak
		darguà
	nakh	bats
		ingúix
		txetxè
	khinalug	khinalug

38 En negreta, llengües amb tradició escrita.

família	branca	llengua	
caucàsica meridional o kartveliana	georgià	georgià	
	zan	mingrelià laz	
	svan	svanetià	
indoeuropea	armènia	armeni lomavren	
	baltoeslava	rus	
	hel·lènica	grec	
	indoirànica	tat	
		khaladj	
		talix	
		kurd	
osseta			

Les quinze llengües caucàsiques més parlades

Llengua	Llocs on es parla	Milions de parlants
àzeri	Azerbaidjan, sud del Daguestan, est de Geòrgia	8,9
georgià	Geòrgia, nord-est de l'Azerbaidjan, sud d'Ingúixia	3,8 a 4
armeni	Armènia, Alt Karabakh, sud de Geòrgia, Abkhàzia, Krasnodar	3,4 a 4,5
txetxè	Txetxènia, oest del Daguestan	1,4
àvar	Daguestan, nord de l'Azerbaidjan	0,8
lesguià	Sud del Daguestan, nord de l'Azerbaidjan	0,52
osseta	Ossètia del Nord, Ossètia del Sud, est de Kabardino-Balkària, sud de Stàvropol	0,5 a 0,6
kabardí	Nord de Kabardino-Balkària, Karatxai-Txerquèsia i Ossètia del Nord, illots a Stàvropol, Krasnodar i Adiguèsia	0,45 a 0,6
kúmik	Daguestan, nord de Txetxènia i d'Ossètia del Nord	0,45
mingrelià	Est de Geòrgia	0,4
talix	Sud de l'Azerbaidjan	0,4
ingúix	Ingúixia, est d'Ossètia del Nord	0,3
lak	Daguestan	0,15
adigué	Adiguèsia, sud de Krasnodar	0,13
tabassaran	Sud del Daguestan	0,11

Fonts

- Linguamón i Mercator (CIEMEN)

Les llengües del Caucas, o com un microcosmos està connectat amb tot el món

David Forniès, investigador del CIEMEN

Al bloc introductori d'aquest volum hem comentat succintament que un dels trets definidors del paisatge humà del Caucas és la seva enorme diversitat lingüística, segurament la més gran de tot el continent europeu. Ja hem dit que la regió ha estat el bressol de tres famílies lingüístiques completes (la caucàsica nord-occidental o abkhazoadigué, la caucàsica meridional o kartveliana i la caucàsica nord-oriental o nakhodaguestànica), a les quals cal sumar tot un seguit d'idiomes indoeuropeus i altaics, alguns presents des de fa mil·lenis, com l'osseta. Però més enllà d'això, un dels aspectes més singulars i potser no tan coneguts és el que fa referència als vincles i connexions entre les llengües del Caucas i la resta de llengües del món. Algunes, sorprenentment allunyades del punt de vista geogràfic.

Una de les coses que porten de corcoll a molts lingüistes és trobar-se amb llengües o petites famílies lingüístiques que no poden agrupar. Centenars d'estudiosos s'han abocat a trobar parents a les anomenades llengües aïllades, del basc al ket i del buruixaski al p'urhépecha³⁹. També, és clar, a les tres famílies exclusives del Caucas. Una manera original de buscar aquestes vinculacions és creuar les dades lingüístiques amb les mostres genètiques de les poblacions actuals que les parlen. Luigi Luca Cavalli-Sforza ho va tractar a *Gens, pobles i llengües*, on es planteja que les dues famílies caucàsiques del nord estan emparentades amb el basc i l'extint etrusc, a l'oest, i amb les llengües sinotibetanes, na-dené⁴⁰, buruixaski i l'extint sumeri, a l'est. Aquesta idea, desenvolupada al llarg del segle xx per lingüistes com Morris Swadesh, Serguei Stàrostin, Serguei Nikolàiev i John Bengston, és lluny de ser acceptada per la majoria de la comunitat acadèmica, però és una de les hipòtesis sobre les quals actualment treballen lingüistes com Edward Vajda, que el 2008 va aconseguir aportar proves que la família na-dené està emparentada amb el ket, precisament una de les llengües que formen part de la hipòtesi de Stàrostin i Bengston.

³⁹ El ket és l'única llengua supervivent de la família ienisseiana, parlada a Sibèria; el buruixaski és una llengua del nord del Pakistan; el p'urhépecha és emprat a l'Estat mexicà de Michoacán.

⁴⁰ La família sinotibetana inclou, entre d'altres, el xinès, el tibetà i el birmà. La na-dené, parlada a l'Amèrica del Nord, agrupa el navajo, l'apatxe i el tlingit, entre moltes d'altres.

La família kartveliana (la del georgià) queda fora de la hipòtesi anterior, per bé que durant el segle xx alguns lingüistes han mirat de provar la seva relació amb el basc (cosa que, avui, sembla descartada). A partir dels estudis del danès Holger Pedersen (1903), els russos Vladislav Ílitx-Svítitx i Aaron Dolgopolski van desenvolupar la hipòtesi de la macrofamília nostràtica durant la dècada de 1960, teoria que actualment manté el nord-americà Allan Bomhard. Encara molt discutida, la hipòtesi propugna que el grup kartvelià està relacionat amb les famílies indoeuropea, uràlica, altaica i dravídica, entre d'altres... cosa que el situa al bell mig d'un enorme grup que abasta des d'Islàndia fins a l'Índia i Sibèria! El kartvelià, segons les idees de Bomhard, s'hauria separat de les altres famílies cap a l'any 8.000 aC, a l'inici de la revolució neolítica. L'explicació de les llengües i gens de Cavalli-Sforza apunta en la mateixa direcció.

Cognoms per trobar caucàsics arreu

Si els gens són un enorme recurs per traçar les anades i vingudes dels grups humans arreu del planeta, el mateix es pot dir dels cognoms, testimonis de la procedència (a voltes llunyana) dels avantpassats. En aquest apartat excel·leixen els armenis, forçats per les circumstàncies a dur els seus cognoms (tan fàcilment reconeixadors, amb el seu -ian final característic) literalment a tots els racons del món, des de Síria (on va néixer el primer president de l'Armènia independent, Levon Ter-Petrosian), fins a Califòrnia (de la qual George Deukmejian va ser governador a la dècada de 1980) i des de França (bressol del cantant Charles Aznavour, nascut Aznavourian) fins a Xipre (on Marios Garoyian es va convertir en president del Parlament el 2008). També delaten els seus propietaris els cognoms georgians, la majoria acabats en -vili, -adze, -idze o -eli. Encara que l'empremta georgiana a escala mundial és menor que l'armènia, l'impacte del seu portador més conegut no és pas per ser menystingut ni oblidat: Iósif Djugaixvili, més conegut pel sobrenom de Stalin.

Els patronímics del Caucas també parlen de fusions culturals i d'encreuaments lingüístics peculiars. Si mai hom s'atura a analitzar els cognoms del Dagestan, s'adona que les llengües àrab i russa s'hi combinen per donar denominació a una enorme quantitat dels seus ciutadans, per exemple els nombrosos que es diuen Magomédiv. De fet, resulta curiós veure dobles tautologies del

tipus Magomedalí Magomédovitz Magomédov (d'ètnia darguana i president del Consell d'Estat del Daguestan entre 1987 i 2006) o el seu fill Magomed-salam Magomedalievitz Magomédov (president d'aquesta república des de 2010). Els noms àrabs Magomed, Salam i Alí es combinen amb les desinències russes -óvitx, -évitx, -ev i -ov, igual com ho fan una mica més al sud, entre els àzeris, que acostumen a dur cognoms de l'estil liyev, Maqomayev, Sultanov o Abbasov.

Llengües exportades ara i abans: del Caucas a Jordània i de l'Ararat als Països Catalans

En aquest segle XXI en què a Occident es troba gent de gairebé tot arreu, no és difícil aventurar que s'han establert ponts lingüístics amb el Caucas: no més centrant-nos en la situació dels Països Catalans podem dir que, a mes de març de 2010, es comptaven 4.800 persones de nacionalitat armènia i 3.400 de nacionalitat georgiana⁴¹. A Catalunya, la comunitat armènia ha fundat l'Associació Cultural Armènia de Barcelona, que des de 2007 imparteix classes de llengua armènia a la capital catalana. Al País Valencià, i més concretament a Mislata (un dels centres de població armènia més importants aquí), existeix una publicació periòdica en aquest idioma, Hayreniq. Pel que fa als georgians, encara que menys organitzats en el pla associatiu que els armenis, tenen certa presència (i amb ells, la seva llengua) a Barcelona, Berga i altres localitats.

Però la creació d'illots lingüístics caucàsics a centenars o milers de quilòmetres de distància no és pas cosa de fa quatre dies. O, dit d'una altra manera, i a despit del que creu molta gent: els contactes entre comunitats allunyades s'han produït de manera abundant des de la nit dels temps, i la instal·lació de grups humans lluny del seu Heimat, també. Pel que fa al tema que ens ocupa, l'ocupació russa del Caucas del Nord va provocar al segle XIX la sortida de milers i milers d'abkhazos, circassians i txetxens, entre d'altres pobles, envers l'Imperi otomà, germà de religió. Això, per exemple, explica que una llengua caucàsica, l'ubikh, s'anés a morir (amb el seu darrer parlant, Tevfik Esenç) a la vora del mar de Màrmara, prop de les càlides costes de l'Egeu, a la porta de la cristiandat ortodoxa grega.

41 Dades extretes de l'informe trimestral Extranjeros con certificado de registro o tarjeta de residencia en vigor y Extranjeros con autorización de estancia por estudios en vigor a 31 de marzo 2010, publicat pel Ministeri de Treball i Immigració del govern d'Espanya. Disponible en format PDF a http://extranjeros.mtas.es/es/InformacionEstadistica/Informes/Extranjeros31Marzo2010/Archivos/Informe_Trimestral_31marzo_2010.pdf [Consulta: 15 de juny de 2010]

Els dominis otomans, però, eren molt extensos a la transició del XIX al XX, i alguns grups d'expulsats van fer més via que no pas els que es van quedar a Anatòlia. És el cas dels txetxens, que, cinquanta anys després de fugir del Caucas, van decidir tornar a traslladar-se encara més cap al sud i no es van aturar fins arribar a l'actual Jordània, on van establir-se a la ribera del riu Zarqa, un afluent del Jordà. Després de més d'un segle, els descendents d'aquells pioners han mantingut viu l'ús de la llengua txetxena, enmig d'un mar arabòfon, fins i tot si la majoria d'ells són incapaços d'escriure-la⁴². Un cas més, entre els diversos que hem presentat en aquest article, que exemplifiquen els contactes que el conjunt de llengües del Caucas han mantingut i mantenen amb la resta del món i les empremtes que hi han deixat.

Les mitologies també parlen d'herois semblants

Les llegendes i històries acostumen portar gravada a foc la història de les llengües. Passa que, sovint, cal gratar sota la superfície i comparar. Un excel·lent punt de partida per capbussar-se en la literatura popular caucàsica són les sagues Nart, un conjunt de llegendes èpiques originàries del Caucas septentrional i que són patrimoni dels principals pobles que hi viuen. Així, tenen sagues Nart els txetxens, els ingúixos, els ossetes, els karatxais, els balkars, els circassians, els abazins i els abkhazos. És a dir, totes les nacions al nord de la serralada, exceptuant-ne les del Daguestan. Particularment interessants són les connexions que alguns acadèmics han establert entre les sagues caucàsiques i les llegendes d'altres indrets del món. Així, un dels principals estudiosos d'aquests relats, John Colarusso, ha apuntat les similituds de les sagues del Caucas nord-occidental amb les mitologies escandinava i grega, i fins i tot ha plantejat la possibilitat que les Nart estiguin a l'origen (o hi tinguin alguna relació) del cicle artúric medieval⁴³.

42 La informació sobre els txetxens de Jordània es basa en la recerca del professor Wasfi Kailani, un resum de la qual és publicat al web del Centre Belfer per a la Ciència i els Afers Internacionals, a l'adreça http://belfercenter.ksg.harvard.edu/publication/12785/chechens_in_the_middle_east.html [Consulta: 15 de juny de 2010]

43 Per a aquesta qüestió, es pot consultar Colarusso, John. *Nart Sagas from the Caucasus: Myths and Legends from the Circassians, Abazas, Abkhaz, and Ubykhs*. Princeton University Press, 2002.

5

DOCUMENTS

Els principis de Madrid per a la resolució del conflicte de l'Alt Karabakh

El novembre de 2007, la presidència tripartita del Grup de Minsk de l'Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE), és a dir, els Estats Units, França i Rússia, van presentar als ministres d'Afers Estrangers armeni i azerbaidjanès una sèrie de propostes que havien de servir de marc per superar el conflicte de l'Alt Karabakh. Aquestes propostes es coneixen amb el nom de Principis Bàsics per a la Resolució Pacífica del Conflicte de l'Alt Karabakh, i també són conegudes amb la denominació més curta de Principis de Madrid, donat que es van presentar a la capital espanyola.

L'OSCE, de manera oficial, no va presentar un resum d'aquests principis fins al juliol de 2009, després d'una trobada entre els presidents nord-americà, francès i rus. El text que hi ha a continuació és un extracte de la nota que va emetre l'OSCE amb motiu de la trobada⁴⁴:

«Els ministres dels Estats Units, França i Rússia van presentar una versió preliminar dels Principis Bàsics per a una solució a Armènia i l'Azerbaidjan el novembre de 2007 a Madrid.

Els Principis Bàsics reflecteixen un acord raonable, basat en els principis de no utilització de la força, integritat territorial, i igualtat de drets i autodeterminació dels pobles, de l'Acta Final d'Hèlsinki.

Els Principis Bàsics demanen, *inter alia*:

- el retorn dels territoris que envolten l'Alt Karabakh a control azerbaidjanès;
- un estatus provisional per a l'Alt Karabakh que doni garanties de seguretat i autogovern;
- un corredor que enllaci Armènia amb l'Alt Karabakh;
- la futura determinació de l'estatus legal final de l'Alt Karabakh a través d'una expressió de voluntat vinculant legalment;
- el dret de totes les persones desplaçades internament i dels refugiats a retornar als seus llocs de residència originals; i

⁴⁴ El document original, en anglès, es pot consultar al web de l'OSCE, a l'adreça <http://www.osce.org/item/51152> [Consulta: 7 de febrer de 2011]

—garanties internacionals de seguretat que inclourien una operació de manteniment de pau.

La ratificació d'aquests Principis Bàsics per part d'Armènia i de l'Azerbaidjan permetrà preparar un acord global per garantir un futur de pau, estabilitat i prosperitat per a Armènia i l'Azerbaidjan i la regió en general.»

Pla de pau dels sis punts

El 12 d'agost de 2008, el president francès, Nicolas Sarkozy, i el rus, Dmitri Medvédev, van acordar un pla de pau de sis punts per posar punt i final al conflicte entre Rússia, Abkhàzia i Ossètia del Sud, d'una banda, i Geòrgia, de l'altra. El text de l'acord⁴⁵, que van acabar signant també els presidents georgià, Mikheïl Saakaixvili; sud-osseta, Eduard Kokoiti, i abkhaz, Serguei Bagapx, és el següent:

- «1. No recórrer a la força.
2. Cessar les hostilitats de manera definitiva.
3. Donar lliure accés a l'ajut humanitari.
4. Les forces militars georgianes s'hauran de retirar als seus llocs habituals d'acantonament.
5. Les forces militars russes s'hauran de retirar a les línies anteriors a l'esclat de les hostilitats. Tot esperant un mecanisme internacional, les forces de pau russes posaran en marxa mesures addicionals de seguretat.
6. Inici de discussions internacionals sobre les modalitats de seguretat i d'estabilitat a Abkhàzia i a Ossètia del Sud.»

⁴⁵ L'original, en francès, pot ser consultat al web del Govern georgià, a l'adreça http://smr.gov.ge/uploads/file/Six_Point_Peace_Plan.pdf [Consulta: 30 de març de 2010]

Decrets de reconeixement d'independència d'Abkhàzia i Ossètia del Sud per part de Rússia

El 26 d'agost de 2008, el president de la Federació Russa, Dmitri Medvédev, va signar dos decrets sobre el reconeixement de la independència de les repúbliques d'Abkhàzia i d'Ossètia del Sud. Tot seguit, el text del reconeixement d'Abkhàzia; el text referit a Ossètia del Sud és exactament igual, tot substituint el mot «Abkhàzia» per «Ossètia del Sud»:

«Decret sobre el reconeixement de la República d'Abkhàzia:

1. A la llum de l'expressió de la lliure voluntat del poble abkhaz, reconèixer la República d'Abkhàzia com un Estat sobirà i independent;

2. El Ministeri d'Afers Estrangers de la Federació Russa mantindrà negociacions amb la part abkhaza sobre l'establiment de relacions diplomàtiques i sobre l'acord per preparar els documents adequats;

3. El ministre d'Afers Estrangers de la Federació Russa està autoritzat a mantenir, amb la participació dels cossos federals i autoritats executives interessats, negociacions amb la part abkhaza sobre la preparació d'un esborrany de tractat sobre amistat, cooperació i assistència mútua, i presentar aquests documents en l'ordre adequat per a la signatura;

4. En relació amb la crida del president de la República d'Abkhàzia al Ministeri de Defensa de la Federació Russa, assegurar, abans de la conclusió del tractat al paràgraf tres d'aquest decret, la implementació per part de les forces armades de la Federació Russa de funcions de manteniment de pau al territori de la República d'Abkhàzia.»

[=]

c i e m e n

C/ Rocafort, 242 bis
08029 Barcelona
Catalunya